

OTHELLO'DA TÜRKLEŞME OLGUSU: MAĞRİPLİ'NİN DÖNÜŞÜMÜ VE LANETLENİŞİ[♦] - Daniel J. Vitkus[♦]

Çeviri: Burç İdem Dinçel*

Türkler'e benzedik de, kendimize mi yapacağız
Tanrı'nın Osmanlı'ya yasakladığını?

(2.3. 151-52)^{1 **}

Othello'nun trajedisi bir dönüşmenin, bilhassa Shakespeare izleyicisinin derinden korktuğu belirli sadakatsizlik biçimlerine dönüşmenin dramıdır. Reformasyon sonrası İngiltere'de dini dönüşüm hakkında hissedilen ortak kaygı esasen, Protestan İngiltere'nin dinini zorla değiştirmeye çalışan Katolik Romalı düşmanların üzerinde odaklanmıştır fakat İngilizler'in ayrıca, Akdeniz ve Avrupa'daki Hıristiyan bölgelerini fetheden ve bu yerlerde koloniler kuran Osmanlı Türkleri'nin emperyal gücüne karşı korku hissetmeleri de mantıklıdır. Gerek halkın gerekse de eğitilmiş kesime ait İngiliz Protestan metinleri, politik/dış düşmanı Osmanlı Sultanı'nı Hıristiyan Karşıtı'na ve şeytani/iç düşmanı Papa'yı da Şeytan'a benzeterek birarada işlemektedir. Protestan ideolojisine göre; Şeytan, Papa ve Türk hepsi, iyi Protestan ruhları lanetli bir duruma “dönüştürme” isteği duymuşlar ve bu yöndeki istekleri sıklıkla, öfke dolu bir güç tutkusu eşliğinde erdem in cinsel/şehvetli bir ayartılışı olarak tasvir edilmiştir. Hıristiyanlık sınırlarında ve medeniyetin merkezinde geçen Shakespeare'in Akdeniz trajedisi, Virginia Mason Vaughan'ın yakın zamanda Othello üzerine yapmış olduğu önemli çalışmasında belirttiği gibi, “görünüşte çifte bir zıtlık, gerçekteyse karmaşık ve çok yönlü olan iyi ile kötü güçler arasındaki küresel bir mücadelenin algılarını...sömürmektedir”²

[♦] *Shakespeare Quarterly*, Vol.48, No.2 (Summer 1997), 145-176. Bu makale, Kahire'deki Amerikan Üniversitesi'nin cömert yaz araştırması bağışlarıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu proje için yararlı tavsiye ve yardımlar sağlayanlara özellikle de; James Saphiro, David Scott Kastan, Jean Howard, Jane McPherson, Gail Kern Paster, Georgianna Ziegler ve Folger Shakespeare Kütüphanesi'ndeki çalışanlara teşekkür etmek istiyorum.

[♦] Doç. Dr. Florida State University.

^{*} *İ.Ü. Tiyatro Eleştirme ve Dramaturji Bölümü mezunu*

¹ *Othello*'dan yapılan alıntılar, New Cambridge text, edited by Norman Sanders (Cambridge: Cambridge UP, 1984) adlı baskıdır. Diğer Shakespeare oyunlarından yapılan alıntılarsa, *The Riverside Shakespeare*, ed. G. Blakemore Evans (Boston: Houghton Mifflin, 1974) adlı kitaptandır.

^{**} *Othello*'nun Türkçe'ye yapılmış olan çevirisinde “Are we turned Turks” kısmı “Kendimizin düşmanı olduk da” şeklinde karşılanmış olduğundan Shakespeare'in dizesinde olan gönderme korunamamıştır. [Yazarın *Othello*'dan yaptığı alıntılar için eserin Türkçe çevirisi esas alınmıştır.] Bkz. William Shakespeare, *Othello*, Çeviren: Özdemir Nutku, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1994, s.83 (ç.n.)

² Virginia Mason Vaughan, *Othello: A Contextual History* (Cambridge UP, 1994), 27. Vaughan'ın “Global Discourse: Venetians and Turks” bölümü, Stuart İngilteresi'nin düşündüğü coğrafyada Osmanlı İmparatorluğu'nun önemini açıkça ortaya koymaktadır. *Othello* üzerine olan bu çalışması, Yeni Dünya'nın ötesine bakan, İngiliz kültürünü Avrupa'nın geri kalan kısmı, Orta Doğu ve Afrika bağlamında inceleme çabasında olan erken dönem modern drama araştırma çalışmalarının bir parçasıdır.

Othello, kendisini üreten kültür gibi, dönüştürmenin çeşitli mecazlarını - Hıristiyan'dan Türk'e, bakireden fahişeye, iyiden kötüye, zarif bir erdemliden kara bir lanetliye dönüşme- bir arada bulundurur. Bu dönüştürme biçimleri, İngiliz Protestanlığı bakış açısından retorik bir benzerlikle birleştirilmiştir lakin bunlar salt mecazi birer benzerlik değildirler: Ten rengi, Roma Kilisesi ve Türk, hepsinin Şeytan'ın amaçlarına ulaşabilmesi için kullandığı maddi ifadeler olduğuna inanılırdı. İslam'a (ya da Roma Katolikliği'ne) dönüştürme, cinsel bir tecavüz yahut manevi bir fahişelik olarak düşünülmüş ve Prostestanlık da Papa veya Peygamber tarafından baştan çıkarılmış herkes için aynı kararı -ebedi lanet-vermiştir.

Shakespeare'in *Othello*'su, dönemin Osmanlı saldırganlığı hakkındaki endişeleri betimlemekte, bunları İngiliz Protestanları ile direkt teması olan daha büyük bir ahlaki, cinsel ve dini bir ağa bağlamaktadır. Shakespeare izleyicisinin içini gıcıklayan ve onu dehşete düşüren dönüştürme fikri kısmen, politik istikrarsızlıkla ruhban sınıfının ontolojik dünyasında öz ve kimliğini kaybetme korkusudur. *Othello*'nun kimlik kaybı; Iago, Cassio ve Desdemona'nın yanlış yönlendirmelerinin sonucudur. Mağripli, Desdemona'nın ne olduğunu öğrenmeyi başaramaz ve o, aklında, bir bakireden fahişeye dönüşür. Oyundaki dışı cinsel istikrarsızlık "Türk'e Dönüşme'ye" -erken modern çağda Avrupalılar, Osmanlı gücünün yayılmasıyla yüzleşirken kendilerini yakalayan siyah bir gezegenin korkusuna- ilişkin ırksal ve kültürel tedirginliklerle birleştirilmiştir.

Yakın bir zamana kadar, Shakespeare metinlerinin tarihi çözümlemeleri Öteki'nin Batı hakimiyeti ve sömürgeleşirmesine uygun tarihi teleolojik betimlemelerini okumaya meyilli olmuşlardır. Stephen Greenblatt'ın, Shakespeare tiyatrosunu gelişmeye başlayan sömürgecilik bağlamında konumlandırışı, Columbus'un Hindistan'a olan seyahatinin beş yüzüncü yılını belirginleştiren, kurulmuş ve korunan tüm İngiliz Rönesansı metinlerini, Atlas Okyanusu'ndan Amerika'da oluşacak sömürgelerine bakan ilk-emperyalist kültür tekstlerinin sert ürünleri olarak eleştirel bir pratikte okuyan "Yeni Dünya" bilim akımı tarafından yakından takip edilmiştir.³ Greenblatt ve diğer yeni tarihçiler, sonraki yüzyıllara ait Batı emperyalist söylemini kimi zaman tamamen modası geçmiş bir şekilde Rönesans metinlerinin tasarlanmış okumaları için kullanmışlardır. Çoğu kez unutulansa; İspanyol, Portekiz, İngiliz

³ Bu akımın oluşmasındaki en önemli makale belki de Stephen Greenblatt'ın *Political Shakespeare: New essays in cultural materialism*, Jonathan Dollimore and Alan Sinfield eds. (Ithaca, NY and London: Cornell UP, 1985) adlı kitaptaki "Invisible bullets: Renaissance authority and it's subversion, *Henry IV* and *Henry V*" başlıklı makalesidir. 18-47. Yeni Dünya emperyalizmi üzerine bilimsel çalışmalar için bkz. *New World Encounters*, Stephen Greenblatt ed. (Berkeley, Los Angeles and Oxford: U of California P, 1993)'daki makaleler. Ayrıca bkz. John Beverley, "Marvellous Dispossession: On 1492, Stephen Greenblatt'ın *Marvelous Possessions* and the Academic Sublime", *Romance Quarterly* 40 (1993) 131-40.

ve Hollanda gemileri Yeni Dünya ve ötesine yabancı toprakları keşif ve fethetmek için yelken açtıklarında, Osmanlı Türkleri hızla Avrupa topraklarına yerleşiyorlardı. Böylece, on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda Avrupalılar, hem sömürgeciler hem de sömürülenler haline gelmişler ve İngilizler bile Hıristiyanlık karşısındaki Türk tehdidini hisseder olmuşlardır.⁴

On yedinci yüzyılın başlaması ve aynı zamanda Afrikalı köle ticaretini geliştirmeye başlamalarıyla İngilizler, Britanya tebaasının -kadın, erkek ve çocukların- Akdeniz ile Kuzeydoğu Atlas Okyanusu'ndaki Türk korsan gemilerince kaçırılma ve köleleştirme sorunlarıyla yüzleşmişlerdir.⁵ Bu kriz, modern çağın erken dönem İngiliz yazarlarının kültürel hakimiyet perspektifinden ziyade; fethedilme, esir düşme ve dönüştürülme korkularının neden olduğu şeytani “Türk” betimlemeleri üretmelerine yol açmıştır. On altıncı yüzyıl sonları ve on yedinci yüzyıl başlarındaki İngiliz-Müslüman ilişkileri artarken, İngilizler'in İslam kültürü, özellikle de İslami emperyalizmin Hıristiyanları Türk'e dönüştürmesine olan ilgisi yoğunlaşmış, İslami toplumlar ve Akdeniz'in doğu sahilindeki memleketlerle ilgili olan birçok metinde de kayda geçmiştir. İngiltere'de on yedinci yüzyılın ortaları, Berberi korsanlar ve Osmanlı Türkleri'ne ilişkin yayınların patlamasına şahit olmuş, Akdeniz'deki İngiliz ticari faaliyetinin artışıyla birlikte yükselen bir ilgi kendisini göstermiştir.⁶ *Othello*, endişeli şüphesi ve korkutucu egzotizmini, İngilizler'in o dönemde Türkler'i algılayış biçimi ile tehlikeli Akdeniz dünyasıyla olan ilişkisinden almaktadır.1. Perde'de Venedikliler'in endişeleri - “Türkler çok kuvvetli bir hazırlıkla Kıbrıs yolunda” (1.3.219) oldukları anda yükselen ivedilik ve korku hisleri- Shakespeare izleyicisine Osmanlı Türkleri'nin yükselen gücünü hatırlatmış olmaktadır. Kutsal savaşlar ve Haçlı Seferleri, İslami fetihler ile Hıristiyanlar'ın *yeniden*

⁴ On yedinci yüzyıl başlarındaki İngilizler'in “kültürel hakimiyet” sergileyen ve “emperyalist ticaretin ekonomik gerekleri” tarafından yönlendirilen bir toplum olduğunu söylemek erken olur; bkz. Kim F. Hall, *Things of Darkness: Economies of Race and Gender in Early Modern England* (Ithaca, Ny and London: Cornell UP, 1995), 56

⁵ Kuzey Afrika krallıklarındaki Berberi korsanlar ve köle ticareti hakkında tarihsel çalışmalar için bkz. David Delison Hebb, *Piracy and the English Government, 1616-1642* (Aldershot, UK and Brookfield, VT: Scholar Press: 1994) ; G.N. Clark “Barbary Corsairs in the Seventeenth Century”, *Cambridge Historical Journal* 8 (1945-46) : 22-35; Peter Earle, *Corsairs of Malta and Barbary* (London: Sidgwick and Jackson, 1970) ; Sir Godfrey Fisher, *Barbary Legend: War, Trade and Piracy in North Africa 1415-1830* (Oxford: Clarendon Press, 1957) ; Ellen G. Friedman, *Spanish Captives in North Africa in the Early Modern Age* (Madison: U of Wisconsin P, 1983) ; “Christian Captives at ‘Hard Labor’ in Algiers, 16th-18th Centuries”, *The International Journal of African Historical Studies* 13 (1980): 616-32 ve John B. Wolf, *The Barbary Coast: Algiers Under the Turks, 1500 to 1830* (New York and London: W. W. Norton, 1979.)

⁶ Berberi korsanlarla ilgili İngiliz yazılarına ilişkin bir tartışma için, bkz. N.I. Matar, “The Renegade in English Seventeenth-Century Imagination”, *Studies in English Literature 1500-1900* 33 (1993): 489-505 ; ve Lois Potter, *Travel and Drama in Shakespeare's Time*, Jean-Pierre Maquerlot and Michele Willems, eds. (Cambridge: Cambridge UP, 1996) adlı kitapta “Pirates and ‘turning Turk’ in Renaissance drama”, 124-40. Türk kültürü üzerine İngiliz anlatıları içeren modern dönemin ilk metinlerinin betimsel bir özeti için, bkz. Samuel C. Chew, *The Crescent and the Rose: Islam and England during the Renaissance* (New York: Oxford UP, 1937), 100-186 ; ayrıca bkz. A. J. Hoenselaars'ın *Cahiers Elisabethains* 47 (1995) içinde yayınlanmış “The Elizabethans and the Turk at Constantinople” başlıklı yakın tarihli makalesi 29-42.

fetihlerinde köklenen düşsel İslam korkusu Avrupalılar'ın bilincine yerleşmişti. Bu uzun süreli korku ve düşmanlık en yüksek noktalarından birine, 1453 tarihinde Türkler İstanbul'u ele geçirdiğinde ulaşmıştır. Osmanlılarca kontrol edilen bölgeler sonraki iki yüzyıl boyunca genişlemeye devam ederken Batı Avrupalılar'ın endişesi de artmaya başlamıştır. Malta'nın 1565'de başarılı bir şekilde savunulması ile Türkler'in Hıristiyan Donanması tarafından 1570 senesinde İnebahtı'da mağlup edilmesinin dışında on beşinci ve on altıncı yüzyıllar Osmanlı İmparatorluğu'nun amansız genişlemesine sahne olmuştur. (Şekil. 1)

Herhangi bir kişi, İngiltere'deki insanların doğrudan bir İslami tehditten uzak ve güvende olduklarını farzedebilir, fakat aslında erken modern çağ İngiliz yazarları sık sık Osmanlı fatihlerinin tehditlerine ilişkin, yakın bir ilişkiyi ifade eden göndermeler yapmaktadırlar.⁷ Bunun bir örneği, on altıncı yüzyılda Türk saldırısından kurtuluş sonrası söylenen ve İngiliz ruhban sınıfı tarafından gündeme getirilen ortak dualar serisidir. Mesela, 1565'te Malta'daki Türk kuşatması sırasında, bir İngiliz piskoposu Tanrı'dan

Eğer *Malta* Adası düşerse Hıristiyanlığın geri kalanını hangi tehlikelerin takip edeceği belirsiz; sadece doğru dinin değil fakat ayrıca tek kurtarıcımız olan İsa'nın ismi, hatırası ve Hıristiyanlığın da kökünü kazımaya çalışan kafirlerin zorbalık ve şiddetini uzaklaştırmasını⁸ isteyen, "ortak dualarda kullanılabilir bir biçim" yerleştirmiştir.

⁷ Tabii ki, bu yazarlardan bazılarının değerlendirmeleri konularını heyecan verici ve önemli olarak duyulması için tasarlanmışlardır fakat tehlikenin tonu fazla satış için yapılmış ucuz retorik ötesine geçmektedir.

⁸ *Liturgical Services of the Reign of Queen Elizabeth: Liturgies and Occasional Forms of Prayer Set Forth in the Reign of Queen Elizabeth*, ed. William Keatinge Clay (Cambridge: University Press, 1847) adlı kitapta tekrar basılan "A form to be used in common prayer... to excite all godly people to pray unto God for the delivery of those Christians that are now invaded by the Turk", başlıklı yazıdan, 519-23, özellikle 519.

THE EMPIRE OF THE TVRKE.

Vnder the name of Turkye are comprehended all the countries, vvhiche are subiecte to the Turkiſhe Empire, the vvhiche occupyeth a greate parte of the vvorlde, for in Europe he poſſeſſeth all the ſea coaſte, from Ragufa vntile the mouthe of Tanais, and from Buda vntill Conſtantinople, and from the right ſide of the Tiras vntile on the heather ſide of the Saua, for either all this is theyre ovvne, or elce are tributarye vnto them, as doe the countries of *Valachia, Moldavia, and Tranſilvania*, the better parte of *Hungarie*, as *Boſſina, Seruia, Bulgaria, Macedonia, Epirus, Grecia, Morea, Thracia*, and the *Archipelaghe*, vwith her Iles. In *Africa* the Turke poſſeſſeth all vvhath lyeth from *Belis and Comera*, vntill *Alexandria*. In *Egipte*, and from *Bugia*, vntill *Guargala*, and from *Alexandria*, vntill the cittie of *Siene*, and from the *Suez*, vntill *Suachen*. In *Aſia* he hath ſo manye prouinces and countryes, as it is a vvonder to thincke it, from all vvhiche he receiues yearlye an infinite treaſure, becinge a very ſtrong and meruailloſe thinge to thincke and cõſider, howe that vvithin the tyme of 300 yeares, or littell more, the houſe and race of the Otthomans haue purchaſed ſo huge an Empire: for Otthoman, becinge the firſte of his name, the ſame vvas after vvarde geuen vnto all his ſucceſſours, him ſeaſe vvas a man of baſe condition and eſtate, but a very greate vvarriour, he firſte vſurped *Bithinia* and *Capadocia*. *Orchanes* his ſonne ioyned therunto the greate cittie of *Prufa*. After him *Amurathe* paſſed from *Aſia* into *Europe* tooke *Callipoli*, *Cheroneſe*, *Abidos*, *Philipoli*, *Adrianopoli*, vwith the regions of *Seruia* and *Bulgaria*. *Baiaget* made him ſeaſe maſter of a greate parte of *Thracia*, and almoſt of all *Grecia* and *Phocida*. *Mabomet* ſubdued a parte of *Sclauonia*, and all *Macedonia*, ouerunninge the lande vntill the *Ionian ſea*, and remoued the ſeaſe of the Empire into *Adrianopoli* in *Thracia*. *Amurathe* the ſeconde ſubdued *Epirus*, *Etolia*, *Achaya*, *Beotia*, *Attica*, and the cittie of *Theſſalonia*. *Mabomet* the ſeconde tooke *Conſtantinople*, and ſubdued th' Empire of *Trebifonde*, vwith *Corinthia*, *Lemnos*, *Mitilene*, *Enboe*, and *Caffa*. *Baiaget* the ſeconde tooke *Negroponte*, *Methone*, and *Durazzo*. *Selims* tooke the *Caire* and all *Egipte*, *Alexandria* and *Damaſcus*. *Soliman* tooke *Bugia*, *Belgrade*, and other places in *Hungarye*, the Ile of *Rhodes*, and the cittie of *Iula*. *Selim* the ſeconde tooke *Cyprus*, *Amurathe* the thirde, tooke the forte of *Giauarino*, and *Mabomet* the thirde the cittie of *Agria*, (boathe vvhiche places are in *Hungarye*) and threatens to doe vvors if God inſpire not the hartes of the Chriſtian Princes vnitedlye to reſiſte him. The Turkes are of nature greate obſeruatours of theyr falſe lawes, ſlaues vnto theyr lordes, good ſouldiours, boathe on foote and on horſebacke, patiente in labour, ſparinge in theyr foodes, and for the reſte very inconstant.

Şekil 1: Abraham Ortelius, *Abraham Ortelius his Epitome of the theater of the Worlde. Now latlye, ſince the Latine, Italian, Spaniſhe and French Editions, Renewed and Augmented, the mappes all newe grauen according to geographiſall meſure* (London, 1603), 102-3.

Malta'daki Türk kuşatmasının sona erdiği haberleri İngiltere'ye ulaştığında, Canterbury başpiskoposu "tüm İrallıkta" her Pazar, Çarşamba ve Cuma günleri okunması için başka bir dua biçimi düzenledi.⁹ Bu metin, "tehlikeli canavar ve lanetli bir ruh olan Muhammet" ile "ezeli can düşmanlarımız Türk, kafir ve gaddarlara" gönderme yapmakta, işgalcilerin Malta'da uğradığı bozguna şükranlarını ifade etmekte, fakat eğer Türk orduları Macaristan'da başarılı olursa bunun feci sonuçları beraberinde getireceği uyarısını yapmaktaydı:

eğer kafirler... [Macaristan Krallığı] karşısında galip gelirlerse (Tanrı korusun) geri kalan tüm Hıristiyanlık vahşi ve en zalim düşmanlar olan Türkler'in akın ve işgallerine açık, savunmasız bir halde bulunacaktır; bütün Hıristiyanlığın en korkunç düşmanı olan Türkler karşısındaki tehdit şu anda geçmiştekinden daha fazla olduğu için Tanrı'nın yardımı için dualarımızdaki tüm dikkat, samimiyet ve gayret, şimdi her zamankinden daha önemlidir.¹⁰

⁹ Aynı kitaptaki, "A form to be used in common prayer... To excite and stir all godly people to pray unto God for the preservation of those Christians and their Countries, that are now invaded by the Turk in Hungary or elsewhere" başlıklı yazıdan, 527-35, özellikle 527.

¹⁰ Clay, ed. 527

Şekil 2: Ortelius'un bu cep büyüklüğündeki *Epitome*'u Shakespeare'in muhtemelen *Othello*'yu yazdığı dönemde yayınlanmıştır. Harita ve beraberindeki metin, Osmanlı gücünün İngilizler tarafından algılanışının tasvirini kısa ve öz bir biçimde vermektedir.

Bu kampanyalar çoğunlukla başarılı olmuş ve Osmanlı ordularının ilerleyişi 1568'de imzalanan ateşkesle durmuştur. Fakat 1590lar'da Türkler Macaristan saflarına yeniden saldırıya geçmişlerdir ve savaş *Othello* yazıldığı ve de Londra'da sahnelendiği dönemde de sürmüştür.

Her ne kadar İnebahtı Deniz Savaşı Türkler için bir başarısızlık olarak yorumlanmışsa da bu savaşın uzun süreli bir etkisi olmamıştır ve Türkler Akdeniz'de topraklarını genişletmeye devam etmiştir.¹¹ İnebahtı'dan iki yıl sonra Türkler Kıbrıs'ı almıştır. Bununla birlikte tüm Avrupa'daki Hıristiyan kuvvetleri bu duruma sert bir tepki verebilmek için başarılı bir şekilde Türk Donanması'na karşı birleşmişlerdir. Uzak diyarlardaki İskoçya'da Kral James İnebahtı zaferini kutlayan bir şiir yazmıştır.¹² James'in şiirinin başlangıç mısraları, "İnebahtı Körfezi'nde / Vaftiz edilmiş ırk / Ve sünnet edilmiş Sarıklı Türkler arasında geçen/...Çarpıcı, kanlı savaşı" (II. 6-11) tasvir etmektedir. Bu

¹¹ İnebahtı'daki Türk yenilgisinin stratejik etkileri için, bkz. Andrew C. Hess "The Battle of Lepanto and its Place in Mediterranean History", *Past and Present* 57 (1972): 53-73

¹² James I, *The Lepanto of James the sixth, King of Scotland in His Maisteies Poticall Exercises at vacant houres* (Edinburgh, 1591), G3-L4, James'in *Lepanto*'su 1585 civarında yazılmış, ilk olarak 1591 tarihinde İskoçya'da basılmış ve 1603 yılında İngiltere tahtına oturduğunda Londra'da tekrar yayınlanmıştır.

dizelerin Othello'nun intihar ettiği monologta yankılandığını, Emrys Jones konu hakkında yeni ufuklar açan makalesi “‘Othello’, ‘İnebahtı’ ve Kıbrıs Savaşları”nda göstermektedir.¹³

Şiirin aksak mısralarında, kralın şiiri Venedikliler'in oynadığı muazzam rolü vurgulamakta ve savaşı esinlenmiş, görkemli bir görev olarak ifade etmektedir. Tanrı “sadakatsiz” Türkler'den usanmış ve başmelek Cebrail'i Venedikli Hıristiyanlar'ı harekete geçirmesi için yollamıştır:

Artık bu Hıristiyanlar
Kafirlerin baskısıyla ezilmeyecekler...
Bu nedenle hızla Venedik şehrine git
Ve onların akıllarına,
Türkler'in yaptığı türlü
Yanlışların intikamını almayı sok.
(II. 80-91)

Zaferden sonra Venedik vatandaşlarının oluşturduğu bir koro, kendilerini “zalim paganların köleliğinden” “kurtardığı” için Tanrı'ya şükranlarını sunmuşlardır.

James'in saltanatının ilk yıllarında sarayda çeşitli defalar oynanan *Othello*, yeni kralın zevklerine uygun bir biçimde sahnelenmiştir.¹⁴ Oyun ayrıca, Ağustos 1600 ve Şubat 1601 tarihleri arasında İngiliz sarayında bulunan Fas elçiliğindeki on altı “soylu Mağripli”nin¹⁵ varlığıyla dönemin Mağripliler ve Türkler'e olan büyük ilgisini harekete geçirmiştir. Bu ilginin açık bir biçimde tekrar zuhurunu Ben Johnson ve Iniqo Jones'un 1605 tarihinde sarayda sahnelenen *On İkinci Gece* içinde yer alan *Masque of Blackness* eserinde Kraliçe Anne ve diğer soylu kadınların siyah maskelerle “soylu Mağripliler” olarak ortaya çıkmalarında görebiliriz. 1608'de bu maskeli oyunun bir devamı olan *Masque of Beauty*'de Mağripli maskeliler, kralın faziletli gücü tarafından siyahtan beyaza “dönüştürülmüşlerdir”.

Samuel Chew ve Nabil Mataar'ın çalışmalarının da gösterdiği gibi, İngilizler'in Türkler -ve Hıristiyanları dönüştürme güçleri- hakkındaki endişeleri yoğundur.¹⁶ Richard

¹³ Bkz. Emrys Jones, “‘Othello’, ‘Lepanto’ and the Cyprus Wars”, *Shakespeare Survey* 21 (1968) : 47-52 ; *Lepanto*'daki bölümlerle *Othello*'daki 5.2. 349-52 bölümlerini karşılaştıran.

¹⁴ Bkz. *Othello*'nun New Cambridge baskısının giriş bölümündeki Norman Sanders'ın yorumları, 1-51, özellikle, 2.

¹⁵ Bernard Harris bu Fas elçiliğini “A Portrait of a Moor” başlıklı yazısında incelemektedir.

¹⁶ Bkz. Chew, 100-149 ve Mataar, “‘Turning Turk’: Conversion to Islam in English Renaissance Thought”, *Durham University Journal* 86 (1994) : 33-41. İngilizler'in Türkler ve İslamiyet hakkındaki görüşlerinin ticari nedenlerden dolayı anlaşılması güçtür. Clothworkers' Guild için yazılmış törensel bir oyunda , Ralph Freeman belediye reisi olarak göreve başlarken, Thomas Heywood Mercury'e şu sözleri söylemiştir; “Güçlü *Türk* (her ne kadar zayıf bir erdeme sahipse de) / İngiltere'yle ticaret yapabilecek olmaktan gurur duymaktadır.” (*Londini Emporia, or Londons Mercatura* [London, 1633] B3') Aynı zamanda, Türk ticaretiyle doğrudan ilgisi olmayan kimselere yazılmış Protestan dini polemiği şöyle okunabilirdi: “Şeytanın cehennemden çıkmış olduğu bir gerçekse de Türkler ve Hıristiyan Karşıtları'nın birbirlerinden farkı yoktur.” (Buraya J.R. Mulryne'in “Nationality and Language in Thomas Kyd's *The Spanish Tragedy*” çalışmasından aktarılmıştır. Maquerlot and Williams eds., 87-105, özellikle 93-94.)

Knolles'un ilk olarak 1603'de yayınlanan *Generalle Historie of the Turkes* adlı kitabının açılış sayfaları "Türkler'in muhteşem imparatorluğu şu anda dünyaya yönelen bir tehdittir."¹⁷ göndermesinde bulunmaktadır. On altıncı yüzyılda İngiltere'ye ülke dışından, Türkler'in hem Balkanlar'daki hem de Akdeniz'deki askeri başarılarına tanıklık eden haberler akın akın geliyordu. 1574 tarihinde Viyana'da bir görev için bulunan Hubert Languet, Sir Philip Sydney'e şöyle yazıyordu:

"Hıristiyanlığın prenslerini güçten düşüren bu iç savaşlar, Türkler'e İtalya'ya sahip olma yolunu açıyorlar fakat tehlikede olan sadece İtalya ise orası tüm bu kötülüklerin beşiği olduğu için bu çok da üzülmenecek bir konu değil. Lakin alevler bu ülkenin sınırlarını aşacak, komşu ülkeleri zaptedecek ve yok edecektir, ki bu da korkmak için yeterli bir nedendir."¹⁸

Bir sonraki yıl, Curio'nun *Sarracenicæ Historie* eserinin çevirisine ithafla Thomas Newton şunları yazmıştır: "Başlangıçta onlar [Araplar ve Türkler] gerçekten de bizim iklim ve ülkemizden çok uzaktaydılar bu yüzden de daha az korkulanlardı fakat şimdi kapımıza dayanmış, evlerimize girmeye hazırlar."¹⁹ Curio genellikle Osmanlı tehdidine tepki göstermekte ve önsözünde bir Haçlı Seferi çağrısı yapmaktadır:

[Eğer Hıristiyanlar] birlik olup Hıristiyan İttifak'ında beraber bulunurlarsa, şüphesiz *Constantinople* yeniden fethedilerek Roma İmparatorluğu'na ait olur... Türk güçlerinin bu şeytani kalabalığı kovulmalı ve tüm *Avrupa*'dan yorgun adımlarla yürüyerek gitmeleri sağlanmalıdır... Fakat işte, kapılarımızda ve evlerimize bile girmeye hazırlar, bu kendisiyle övünen küstah zebani zaferler kazanıyor, ağzı kulaklarında talihsizliklerimize gülüyor, yerlerde sürünmemizden hazzediyor, ağzı sulanarak mallarımızın tadını çıkarmayı bekliyor.²⁰

Thomas Procter 1578'de "Türkler, kısa bir zaman sonra bizi kendilerine zorla itaat ettireceklerdir... krallar, ülkeler derken imparatorluklarının sınırlarını dünyanın üç kıtasında genişlettiler... ve bununla beraber, her geçen gün bu konudaki inanç ve kararlılıkları artarak sürüyor"²¹ uyarısında bulunmuştur. Procter İngilizler'e, büyük çapta askeri eğitim almaları ve bu büyüyen tehditle yüzleşmeleri çağrısında bulunmuştur. *Mahumetane or Turkish Historie*'nin 1600 tarihli çevirisinde Robert Carr, Türkler'in çalışmasındaki zincirleme etkiye dikkat çekmektedir:

¹⁷ Richard Knolles, *Generalle Historie of the Turkes* (London, 1603), 1.

¹⁸ Languet to Sydney, 26 March 1574, *The Correspondence of Philip Sydney and Hubert Languet* ed. William Aspenwall Bradley (Boston: Merrymount Press, 1912), 47-50, özellikle 49-50.

¹⁹ Newton in Augustine Curio [Curione], *A Noble Historie of the Saracens*, trans. Thomas Newton (London, 1575), A3.

²⁰ Curio, B4-C1.

²¹ Thomas Procter, *Of the knowledge and conducte of warres* (London, 1578), v.

“Ardından gelen her şeyi yakalayan, günden güne artan ve daha da büyüyecek olan bu alevi görüyoruz, hem içerdikleri servet hem de şanlı, zengin krallıklara yerleşmeleri Türkler’in egemenliğe olan bu doymak bilmez arzusunun nedenidir fakat bu, şimdi sahip olduklarıdır, yarın yeni bir merdiven inşa ederek başka fetihlere doğru yöneleceklerdir.”²²

Yazarı belirsiz *Policy of the Turkish Empire* adlı eserse; “isimlerinin, galip ordularının saldıgı korku ve tehlike, şu anda Batı’nın Prens ve krallarının yorgun, parçalanmış ülkeleri ile hükümdarlıklarını titretip ürpeticidir.”²³ cümleleriyle durumu aktarmaktadır.

Belki de yukarıdaki alıntılarının yazarları, coğrafi uzaklığa rağmen artan ortak bir korku psikolojisinden söz ediyorlardı fakat İngilizler’in “Türk” korkusu bütünüyle histerik ve paranoyak bir korku değildi. *Othello*’nun ilk olarak sahnelendiği 1604 tarihinde Müslüman korsanlarla -hem İngiliz Adaları’nda hem de Osmanlı padişahı ile Berberi prenslikler arasında imzalanmış olan ticari antlaşma nedeniyle Akdeniz’de bulunan İngiliz ticari gemileri aracılığıyla- doğrudan ve kapsamlı bir temas vardı.²⁴ *Othello*, İngiliz ticaretinin İstanbul, Halep, İskenderun, Tunus, Trablusgarp ve Cezayir gibi Müslüman şehirlerde hızla büyüdüğü, Atlas Okyanusu’ndaki Müslüman korsanların tehdidinin arttığı bir dönemde yazılmıştır.²⁵ Müslümanlar’ın gücüne, on yedinci yüzyılın başlarında “Türk” korsanlar Kuzey Afrika krallıklarından İrlanda ve İngiliz kıyılarına akın etmeye başladıklarında inanılmıştır. Bir tarihçinin son düşüncesine göre, Berberi limanlarından gelen korsanlar, “1592 ve 1609 yılları arasında her sene ortalama 70 ya da 80 Hıristiyan gemisini”²⁶ ele geçirmiştir. Berberi korsanlar tarafından rehin alınan İngiliz esirler ya köle olarak satılıyor ya da fidye karşılığında serbest bırakılıyorlardı.

Özgürlüklerine ulaşabilmek için “Türk’e dönen” Hıristiyan esirler problemiyle yüzleşen İngiliz yetkilileri, İslam’a dönüştürme eylemini kınayan vaazlara başvurarak bu tip dönüştürmeleri engellemek için bir strateji benimsemişlerdir. İlki Edward Kellett tarafından 16 Mart 1627 tarihinde, ikincisi de aynı günün öğleden sonrası Henry Byam tarafından verilmiş bu tipteki iki vaaz, ıstıraba dayanmayı hatta dönüştürme yerine dini şehitliğin

²² *Mahumetane or Turkish Historie*, trans. R. Carr (London, 1600), 112.

²³ *The Policy of the Turkish Empire*, (London, 1597), A3.

²⁴ Bkz. Fernand Braudel, *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, trans. Sian Reynolds, 2 vols. (London: Collins, 1972), 1:626

²⁵ Hebb’e göre, “17. yüzyılın başlamasıyla Berberi korsanların faaliyetlerinin karakteristiği dramatik bir şekilde değişmiştir.” (15) Kadırgalar yerine “büyük gemiler” kullanmış ve Batı Akdeniz’den Atlas Okyanusu’na yönelmiş, halkı tutsak ederek kuzeye, İzlanda’ya kadar ulaşmışlardır.

²⁶ Hebb, 15

öneminde ısrar etmektedir: Türk'e dönmektense ölmek daha iyidir.²⁷ İkinci vaazda Byam, İslam'a döndürülmüş bazı kimselerin dini kimlikler arasında gidip geldiğini iddia etmektedir:

“Birçok, bilgilendirildiğim kadarıyla yüzlerce, Türkiye’de Müslüman evlerinde Hıristiyan olanlar var; dinlerini sanki elbiselerini değiştirir gibi değiştiriyorlar ve her limanda yeniden dine dönebilmek için vicdanlarına sığınıyorlar. Bu din değiştiren kimseler, sünnet edilmiş hainler, vicdanlarından mükemmel bir iyiliği çıkardıklarını düşünüyorlar, eğer dönebilirlerse (ki bu bilinmez), ilk inançlarının gereklerini yerine getirmelidirler.”²⁸

Bu dönmüş hainlerin Hıristiyan ulusunun sınıflarında diğer kimliklerini gizleyen, pusuya yatmış, görünmeyen bir tehdit olduğu düşünülüyordu. 1635’de, din değiştirilerini itiraf ederek İngiltere Kilisesi’ne tekrar dönen kimseler için (Piskoposlar Birliği ve Başpiskopos Laud tarafından yürürlüğe konan) “Bir hainin uzlaştırılabilmesi için kefarete biçimi” oluşturulmuştur.²⁹

Reformasyon sonrası din değiştirme hakkındaki endişe, Katolikliğe dönmüş “hainler” ve Türk’e dönmüş “din değiştirmişler”, Hıristiyanlıkla Müslümanlık arasında din değiştirmeye olan ilgiyle beraber Hıristiyanlığın bir biçimini diğerine kabul ettirmeye çalışan Protestanlar ve Roma Katolikleri arasındaki dönemin tartışmalı yazıları etrafında bir tartışmaya yol açmıştır.³⁰ İngiliz Protestan metinlerinde; Papa Şeytan’a, Osmanlı padişahı da Hıristiyan karşıtına benzetilmektedir.³¹ Dini liderlerinden gelen dehşetli uyarılara rağmen

²⁷ Bkz. Edward Kellett ve Henry Byam’ın *A Returne from Argier. A Sermon Preached at Minhead in the County of Somerset, the 16. of March, 1627, at the re-admission of a relapsed Christian into our Chvrch* (London, 1628) adlı eserde birlikte yayınlanmış vaazları. Bu tipteki bir başka vaaz, William Gouge, *A Recouery from Apostacy* (London, 1639)’da aynı zamanda İslam’dan Hıristiyanlığa kabul edilebilme konusunu işlemektedir.

²⁸ Byam, 74.

²⁹ Bkz. *The Works of Joseph Hall*, 12 vols. (Oxford: D. A. Talboys, 1837-39) adlı eserde yeniden basılan “The Form of Penance or Reconciliation of a Renegado, or Apostate From the Christian Church To Turcism”, 12:346-50.

³⁰ Dini mücadele ve dönüştürme hakkındaki tartışma için bkz. James Shapiro, *Shakespeare and the Jews* (New York: Columbia UP, 1996), 131 ff. “Düşmanlarının pozisyonlarının altını kazmaya olan bu heveslerinde” gözleminde bulunan Shapiro, “Protestan ve Katolik yazarlar birbirine benzer şekilde rakiplerinin kendi inançlarına nasıl ihanet ettiğinin örneklerini sonuna kadar takip etmişlerdir” (138). Roma Katolik-Protestan tartışması hakkında yakın tarihli faydalı bir çalışma, Michael C. Questier, *Conversion, Politics and Religion in England 1580-1625* (Cambridge: Cambridge UP, 1996).

³¹ Papa ve “Büyük Türk” ya da “Ulu Senyör” (Osmanlı padişahına dendiği gibi), papalık karşıtı edebiyatta sık sık eşit sayılmış, eşleştirilmiş ya da karşılaştırılmıştır. Bunun önemli bir örneği, “Türkler’in tarihini”, “zalim despotlukları, kanlı zaferleri, birçok Hıristiyan Kilisesi’ni yıkma ve tahrip edişlerini sayısız Hıristiyan’ın korkunç katledilişleri ve esir alınışlarıyla birlikte” fazlasıyla uzun bir şekilde anlatan John Foxe’un *Actes and Monuments* çalışmasında bulunmaktadır. (*Actes and Monuments of matters most speciall and memorable, happening in the Church, with an uniuersall history of the same*, 2 vols.[London, 1596], 1:675). Foxe, “Bu dünyanın prensi Şeytan’ın tüm gücüne Türkler sahiptir.” (1:675) ifadesiyle devam etmekte ve Türk yayılmasına karşı inançlıların ruhlarını kuvvetlendirme çağrısı yapmaktadır: “Her ne kadar Türkler gitmişlerse de, evlerimizde gerçekleşmeyecek ümitler beslememiz çok geçmeden onun zalim elini üzerimizde hissetmemize ve daha kötüsüne yol açacak, en kötü durumda, bizi istila edecekler, ülkemizi yakıp yıkacaklar: bizi kafirlerin aralarına dağıtacaklar...” (1:677) Foxe’un Osmanlı genişlemesi karşısındaki Hıristiyan direnişine ilişkin anlatısı on sayfalık “Prophecies of the Turke and the Pope, which of them is the greater Antichrist” (1:701-10)

birçok Hıristiyan ilk inançlarından Protestanlık, Katoliklik ya da İslam'a ekonomik sebeplerden dolayı dönmüşlerdir. Diğerleriye, samimi bir dini kanaat sonucu değil de bir hayatta kalabilme stratejisi ile -şehitlik, zulüm ya da ayrımcılıktan kaçınmak için- dinlerini değiştirmişlerdir. Kendisi de bir “dönme” olan John Donne bu konuda oldukça hassastır ve durumu din hakkındaki “*Satire 3*” adlı eserinde vurgulamaktadır. Donne’un şiiri erotik bir dille, din değiştirme ve dini ayrılmalardaki dramı, Hıristiyan tapınanlarla (erkek olarak çizilen karakterler), Hıristiyanlığın çeşitli kesimleri (kadın olarak çizilen karakterler) arasındaki cinsel bir ilişkiyle betimlemektedir. “Gerçek dinin” uğraşı, “fahişeler, vaizler, başarıya aç genelev patronlarıyla”³² dolu dünyada, temiz bir kadın vücuduna sahip olma arayışına dönüşmektedir. Piskoposlar Birliği de İngilizler arasında din değiştirme uğraşları içinde bulunan Cizvit papazlarını bu tarz bir dille kınamaktadırlar: “Eğer dünyanın bu büyük kahpesi [Roma Kilisesi], kendisini pazarlayan çok kurnaz kimselere sahip olmasaydı aptal müşterilerden başkasını bulabilir miydi merak ediyorum.”³³

Yüceltilmiş veya kınanmış olsa da din değiştirme sık sık erotik biçimlerde tasvir edilmiştir: Katolikliğe dönenler Papalığın “Babil Fahişesi” ile yatmakla, Şeytan’ın yordakçılarıyla ruhani bir zina yaşamakla suçlanmışlardır. Spenser’in *Faerie Queene* adlı eserinin ilk kitabında Redcrosse’un Duessa tarafından baştan çıkarılışının hikayesinde, yazarın Duessası’nın sahte güzelliği, Romalı Katolik şekillerinin cazibesini göstermekte, (Reformasyon öncesi Papa’nın Britanyalı Hıristiyanlar üzerindeki kontrolünü belirten) Redcrosse’un yakalanışı ve hapsedilişiye, Duessa’yla İffetsiz Su Perisi’nin Çeşmesi’ndeki yaşadığı cinsel ilişkinin sonucudur. Spenser’in destanı boyunca Papa’nın gücü ve zenginliği “oryantal” bir fahişelik mecazıyla karşılanmıştır.

“Venedik’in Mağriplisi” Othello’nun iffet sahibi bir aşık ve Hıristiyan askerden kızgın bir katile dönüşümü, dönemin din değiştirmesi ya da “dönüştürülmesi” ile beraber, din değiştirmenin tensel, cinsel bir tecavüz anlamına gelmesi bağlamında okunabilir. Othello’nun

bölümüyle bitmektedir, bölümün sonuç paragrafı Papa ve Türk belası arasındaki farka dikkat çekmekte, sonundaysa Foxe bu farkı belirtmektedir:

“...Türk ve Papa’nın karşılaştırılmasında, hangisinin daha büyük ve gerçek bir Hıristiyan Karşıtı olduğuna dair bir soru sorulursa, Türkler’in Hıristiyanlıkla Kilise’nin daha büyük bir düşmanı olduğu hükmüne varıldığı kolayca görülebilir. Fakat içlerinden hangisinin Hıristiyanlar için daha kan dökücü ve zararlı olduğuna ya da hangisinin daha fazla Hıristiyan kanı döktüğüne, ülkelerini yakıp yıktığına ilişkin bir soru sorulursa, ister biri kılıcıyla, ister diğeri ateş ve kılıcıyla beraber bunları yapmış olsun, ne burada ayırt edilebilecek basit bir meseledir ne de bunları tartışmak benim görevimdir, onların yaptıklarını ve kötülüklerini tarih yazmaktadır. (1:710)

³² Oxford Authors, *John Donne*, ed. John Carey (Oxford and New York: Oxford UP, 1990) adlı eserdeki “Satire 3”, 29-31. (II. 43,64 ve 56). “Protestan olmaları” için günaha teşvik ve zulümle karşılaşan İngiliz Katolikleri’nin durumunun kuvvetli bir tasviri için bkz. John Carey’in, *John Donne: Life, Mind and Art* (New York: Oxford UP, 1980) adlı biyografik çalışmasındaki “Apostasy” başlıklı bölüm, 15-36.

³³ Hall, *The Works of Joseph Hall* içinde tekrar basılan, *Quo Vadis? A Just Censure of Travel*, 12: 97-132, özellikle 124.

Desdemona'ya olan aşkı ve inancı nefrete dönmüştür çünkü kendisi Emilia'ya da dediği gibi “[Desdemona'nın] namusunu kaybedip, orospuluk yaptığına” (5.2.133) inanmaktadır. Burada, Othello için Desdemona'nın iddia edilen sadakatsizliği, Lodovico'ya söylediği gibi “Döner döner yine de yoluna gider, sonra yine döner” (4.1.244-45), “dönmek”tir. Othello, onun vücudunun “binlerce kez Cassio'yla o utanç verici işi yapmış” (5.2.210-11) olduğu hayali bir yataktaki fiziksel dönüşünü düşünmektedir. Desdemona'yı öldürmek, bu ebedi cinsel hareket hayalini durdurmaktır: “Hah! Kimildamiyorsun ha? Mezar kadar sessiz” der Othello, onun bu zina yapan dönme eyleminin durmuş olmasından memnun bir şekilde.

Modern çağdaki İngilizce'de *dönmek* fiili; değişmek, dönüşmek, döndürmek, saptırmak, birinin sözüne dönmesi ya da dünya etrafında dönmek anlamlarına geliyordu. *Oxford English Dictionary*, *Othello*'yla ilgili birçok tanım ve aktarmada “dönmek” eyleminin geçişli fiil biçimini kaynak olarak göstermiştir: “(Değişik) bir dini inancı benimsetmek için (genellikle doğruluk ve mükemmelliğini vurgulayarak) teşvik veya ikna etmek ya da dini yahut ilahi (dinsizlik veya günahkarlığın yerine) bir yaşama dönüştürme; en azından genelde kötü anlamda soysuzlaştırmak.” Örnek olarak *OED*, Romalı Katolik zorbalarca kullanılan bir tehdidi kaynak olarak göstermektedir: “O halde tüm Protestanlara söyleyeceklerdi.... Dön ya da yan.”³⁴

Desdemona'nın öldürülüşü ve Othello'nun intiharına varan sahnelerde dönmek mecazı (din değiştirme anlamında), sık sık Iago'nun hissedilen kötülüğünün etkileri olarak meydana gelmekte ve bir zamanlar Othello'nun “ruhunun neşesi” olan Desdemona, “açık bir şeytan” olmaktadır. Iago, “[Desdemona'nın] beyaz namusunu katran kuyusuna çevirirken” (2.3.327) Othello, Desdemona'nın aleyhindeki delile inanır. Desdemona'nın namusunu dönüştüren Iago, Othello'yu da “yüreği taş kesilmiş” (4.1.173) ve “aklını kaybetmiş” (5.2.342) bir hale “dönüştürür”. “Sarsıldığınızı görüyorum” (3.3.226) der Iago ve Othello bir kez sarsıldıktan sonra güvenebilmesi ve sakinleşmesi imkansızdır.

Karadeniz'le ilgili konuşmasında Othello; “Benim kanlı düşüncelerim de öyle ilerleyecek, asla dönmeden geriye, güçten kesilip alçalarak/Asla aşka doğru dönmeyecek” (II.458-459) diyerek, aşktan nefrete dönüşün hislerini tumturaklı bir şekilde vurgulamaktadır. Othello, “Bir kez de kıskandı mı”, intikam alıcı tutkusunu önleyememektedir. Othello'yu sarsan “kelimelerden ziyade” aklındaki Cassio'nun Desdemona'yla sevişmesinin sahte

³⁴ *Oxford English Dictionary*, prep. J.A. Simpson and E.S.C. Weiner, 2d ed., 20 vols. (Oxford: Clarendon Press, 1989), 18:701. Shakespeare *dönmek* kelimesini benzer bir anlamda *Henry VI I*'da Burgundy'nin İngiliz müttefiklerine ihanet etmesi karşısında Pucelle'nin yorumlarında kullanmıştır: “Tam bir Fransız gibi yaptın: Dön ve tekrar dön!” (3.3.85). Bu satırın Navarre'li Henry'ye ve Katolikliğe dönüşmesine yapılmış bir kinaye olduğu düşünülmektedir.

timsalidir. IV. Bölümün 1. sahnesinde “Ah şeytan!” diye bağırarak Othello “kendinden geçer.” Othello’nun geçirdiği sara nöbeti, onun hayalinde canlandırdığı Cassio’nun tatmış olduğu orgazmın zayıf bir alayı olan cinsel baygınlıktır. Aynı zamanda bu nöbet, ruh sarsıcı bir dönüşümü karakterize eden şehvetli bir dini sarhoşluk biçimidir. Othello’nun altüst olmuş zihni, “dürüst” Iago’nun Desdemona hakkındaki gerçeği ifşa etmesiyle “şaşkına döner” (I.74) Mağripli’nin IV. Bölümün 1. sahnesindeki büyük sıkıntısı, ilahi ya da şeytani bir sahip olmanın -Iago’nun önünde diz çökmesi, düşmesi, “düşme hastalığının” kehanette bulunan kurbanları tarafından tecrübe edilmiş bir krizin acısını çekmesi- beraberinde gelen bir fiziksel çöküşün, hem kutsal hem de Şeytani esinlenmeyle birleşen bir hastalığın parodisidir.³⁵

Othello’nun sara hastalığı, baş Mağripli Muhammet’i hatırlatmaktadır. Shakespeare zamanında yayınlanmış İslam hakkındaki Hıristiyan tartışmaları sık sık, sahte bir şekilde nöbetlerinin ilahi bir kudretten gelen sarhoşluklar olduğunu ileri süren Muhammet’in de sara hastası olduğu görüşünü korumaktadır. John Pory’nin 1600 tarihli *Leo Africanus*’un *Geographical Historie of Africa* çevirisine göre, Shakespeare’in Othello’yu yazarken, Muhammet’in “Kendisini birçok kez yere yüzü koyun yatırmış düşme hastalığını, duyulara ve bedene uygun, her şeye imkan vererek aynı biçimde genişleyen ve büyüyen dönüştürüldüğü melek Cebrail’in parlaklığına atfettiği”³⁶ bir metne başvurmuş olabileceği görülmektedir. İslam karşıtı propagandacılar, Muhammet’in geçirmiş olduğu sara nöbetlerini, ilahi bir esinlemenin asli güdülerini açıkladığını iddia etmektedirler.

Edward Kellet hainlerin aleyhine 1627 tarihinde vermiş olduğu vaazında, Muhammet’in sara hastalığının, seks düşkünlüğü yüzünden kendisine verilmiş ilahi bir ceza olduğunu açıklamaktadır:

“Bu büyük iğfal eden adam *Muhammet*, şehvetli ve azgın bir *Amoroso*’dur, uçarılığın uygun zayıflık ve hastalıkları aşırı şehvet düşkünlüğüne hizmet etmiştir... şehveti için o, yine şehveti yüzünden Büyük düşme hastalığının azabına uğramıştır; ve bu hastalık büyük bir çılgınlığın hastalığı, onun büyük günahkar vücuduyla ruhundaki bir kanıttır.

³⁵ On sekizinci yüzyılın sonlarında bile Avrupalılar sara ya da “düşme hastalığının” şeytani bir sahip oluş tarafından getirildiğine inanmaktaydılar. Humoral kuramın takipçisi olan diğer tıbbi otoriteler, vücuttaki siyah safranın aşırılığının bu durumun nedeni olduğunu tartışmışlardır. (Daha fazla bilgi için bkz. Robert Burton, *The Anatomy of Melancholy*, Oxford, 1621, I. Bölüm) Modern çağda, sara hastalığı, kehanet ve sahip olma arasındaki uzun süreli ilişki için bkz. Owsei Temkin, *The Falling Sickness: A History of Epilepsy from the Greeks to the Beginnings of Modern Neurology*, 2d ed. (Baltimore and London: John Hopkins UP, 1971).

³⁶ Leo Africanus, *Geographical Historie of Africa, Written in Arabicke and Italian*, trans. John Pory (London, 1600), 381. Africanus’a göre, “Bu düşme hastalığı aynı şekilde Berberi kadınlara ve bunun bir özü olarak kendilerini bir ruhun aldığını söyleyen zencilerin topraklarına sahip olmuştur” (39). Muhammet’in “düşme hastalığı” için ayrıca bkz. Curio, 4. Shakespeare’in Leo Africanus’u kaynak olarak kullanışı Lois Whitney’in “Did Shakespeare know *Leo Africanus*?” *PMLA* 37 (1922): 470-83 ve Rosalind Johnson’un “African Presence in Shakespearean Drama: Parallels between Othello and the Historical Leo Africanus”, *Journal of African Civilizations* 7.2 (1985) çalışmalarında tartışılmıştır.

Madem ki, *Adem*'in o ilk günahını *bir kez bile olsa işleyen tüm erkekler ölmelidir* Heb. 9.27.; bir sürü büyük günahı bulunan Muhammet birçok ölümle cezalandırılmıştır. Düşme-Hastalığı, ölümün çoğaltılması, iki misline çıkartılması değildir de nedir? Nöbetlerinde; çirkin bir surat, eğri büğrü bir yüz ve ağzında köpüklerle acı içinde yere düştü. Yaşam ile ölüm arasındaki soğuk cesetler ve solgun bir iskelet gibi dehşetle ayağa kalktı. Her Şeye Gücü Yeten'in oklarını savurduğu; bir döneğin hayaline ve şekline vücudundaki yeniden nüksetmelerle dayanmaya çalışan, sahtekarlığı yüzünden ruhuna gazabın gemilerinin işkence ettiği bir itirazdı o.³⁷

Ortaçağdan modern çağa kadar olan Batı Avrupa metinlerinde, İslam genellikle cinsellikle şehvetin ahlaksız bir dini olarak tanımlanmaktadır. Çoğandır devam eden İslam karşıtı polemiğin geleneksel görüşü, Muhammet'in din sisteminin hile, şehvet ve şiddet üzerine kurulmuş olduğu yönündedir. Kellett'in İslam'a olan saldırısı Muhammet'in sahtekarlığına ilişkin renkli, bir o kadar da bayağı bir tanımda bulunmaktadır:

“Bırakın *Muhammet*, insanları memnun eden bir vahşi, hilekar ve düzenbaz olarak nitelendirilsin... Delillerden ziyade güçle kurmuş olduğu bu yanlış inanç; vahşet ve zorlamayla ya da dünyadaki cazip şeylerin ayartmalarıyla destekleniyor, insanların ruhlarını erdem kanıtları göstererek ikna etmektense güç ve zorbalıkla bunu yapıyor.”³⁸

İslam hakkında oluşmuş bu ziyadesiyle fazla olumsuz fikrin; Iago'nun sahtekarlığı, Othello'nun kavgacı hiddeti ve hüsrana dolu şehvetinde tekrar hayat bulduğunu görmek olasıdır. Sahte bir şeyi ifşa eden Iago'nun hileli yollarla Othello'yu ikna etmesi, onun ruhunu “erdem kanıtlarını göstermeksizin” ikna ederek aldatmasıdır ve bu da Mağripli'yi yanlış inanca yönlendirmiştir. Melek yüzlü muhbir kisvesi altında Iago, Mağripli'nin aklına şeytani bir cinsel hayal yerleştirir. Iago melek kimliğinin arkasına gizlenmiş bir şeytandır ve kendi teolojisini “Cehennemini dini imanı işte böyle!” olarak tanımlamakta ve bunu: “En kara günahlarını işletecekleri zaman şeytanlar, / Bunu önce sevap diye yutturmaya kalkarlar / Tıpkı benim yaptığım gibi” (2.3.317-20). sözleriyle açıklamaktadır. Iago, Othello'yu rahatsız bir

³⁷ Kellett, 23. Kellett ayrıca, “*Muhammet, Dünya'nın bu ahlaksız utanmazı... karısını kaçırana... Zeid ailesiyle zina yapan kişi olarak bilinen...*” (20) demektedir. Aynı gün daha sonra verilmiş olan Byam'ın vaazında da Peygamber benzer biçimlerde tasvir edilmiştir:

“O... en pis su birikintisinin dibine batmış günah ve kötülüktür. Zina yapan bir hırsız, katil ve akılsızdır. Ve bu ahlaksız yasalar böyle ahlaksız bir yaşam sonucu meydana gelmektedirler. Takipçileri belirledikleri herkesten öğ alabilirler. En fazla kafiri öldüren kim olursa cennetteki en iyi yere sahip olabilir. Ve her kim ki en hararetle biçimde dövüşmemişse cehennemde lanetlenmelidir. İstedikleri kadar kadına sahip olabilirler. Ve bu doymak bilmez şehvetin sürmesi, yayılması için en basit bir münakaşada bile boşanmaya izin vermiştir. Kendisinin on bir tane karısı ve bir o kadar da fahişesi vardı fakat günümüzün Osmanlı sultanı kendi şehveti için üç bin cariyeyle sahiptir.

(62-63)

³⁸ Kellett, 23.

tutkuyla esinleyen, ona sahte bir mesaj ileten, zulüm ve şiddet hareketlerine sevk ederek bu hareketleri haklı çıkaran şeytani bir melektir. Dua etmek için birlikte diz çöktüklerinde Othello, “şu mermer göğün üzerine yemin ederek” (3.3.461-62) kendisine sonsuza dek sahip olacak şeytanla gerçek bir anlaşma yapar. Yanlış esin ve sevaplar yardımıyla Iago, Othello’nun “dönüşümüne” sebep olur ve bu dönüşüm kaba ve cinsel takıntılı bir duruma düşmekle dramatize edilir.

Edward Aston, *The Manners, lawes and customes of all Nations* adlı eserinde İslam’ın “inanılmaz cazibesi”nin Muhammet’in “insanlarına şehvet ve diğer hazlarını sürdürebilmeleri için sonsuz özgürlük ve güç vermesi ve bu anlamları yüzünden bu tehlikeli dinin sayısız ulusa nüfuz ettiğini”³⁹ iddia etmektedir. Muhammet tarafından takipçilerine sunulan bu “ayartıcı cazibeler”den biri de adı kötüye çıkmış olan diğer dünyada, cennette sefahat vaad etmesidir⁴⁰, Byam vaazında bu konuyu alaylı bir şekilde şu şekilde anlatılmaktadır:

“[Muhammet’in] cennetinde, dibinin altından olduğu; süt, bal ve şarap ırmaklarının olduğu söyleniyor. Kıyamet gününden sonra takipçilerinin orada, neşeli, çılgın bir dünyada, yemeye, içmeye ve *fahişelerle* yaşamaktan bıkmayacağı bir hayat nasıl da anlatılıyor. Ve bunlar (eğer inanıyorsanız) gerçekten de tatlı yaratıklardır; eğer içlerinden biri denize atılırsa tüm denizlerin dipleri de tatlı olacaktır.”⁴¹

Hıristiyan yazarları İslam’ı sadece erdem sahibi kimselere tensel bir haz sunmasıyla eleştirmemiş, aynı zamanda bu yaşamdaki Müslüman yasasında izin verilen cinsel özgürlüğü de kınamışlardır. Evlilik, boşanma ve odalık olarak yaşamayı destekleyen İslami kaideler, Batı Avrupalılarca yanlış anlaşılmalı ve yerilmiştirlerdir.⁴² Leo Africanus’a göre, Muhammet’in dini yasası, “erkeklerin büyük bir kısmına uygun olan dizginleri sonuna kadar elden

³⁹ Edward Aston, *The Manners, lawes and customes of all Nations* (London, 1611), 137.

⁴⁰ Mandeville *Travels* adlı eserinde İslami dini eylem ve doktrinin tanımında, Müslüman ve Hıristiyanlar’ın ortak inançları olduğunu göstermekte; fakat Kuran’da Müslümanlar’ın cennet tanımına geldiğinde bunu “Araplar”ın çok büyük ve saçma hatalarından biri olduğunu söyleyerek kınadığı: “eğer kendilerine, hakkında konuştukları cennetin ne olduğu sorulursa; hazlarla dolu, insanın yılın her mevsiminde istediği her çeşit meyveyi bulabileceği, ırmakların şarap, süt, bal ve temiz sularından olduğu, çöllerinin aksine nadir taşlar, altın ve gümüşten yapılmış güzel yer ve malikanelere sahip olacakları bir yer olarak tanımlıyorlar. Her erkeğin, her biri güzel genç kız olan, onlarla istediği zaman yatacağı ve her yattığında da onları bakire olarak bulacağı dört tane karısı olacaktır.” Bölümüyle karşılaştırınız. (*The Travels of Sir John Mandeville*, ed. C.W.R.D. Moseley [London: Penguin, 1983], 104.) Mandeville’in anlatısı on altıncı yüzyıl İngilteresi’nde sık sık yayınlanmış ve Shakespeare zamanında dahi olaylara dayanan bir hikaye olarak kabul görmüştür; ayrıca Hakluyt’un *Principall Nauigations* (1598) adlı eserinde de bulunmaktadır.

⁴¹ Byam, 64. Ayrıca bkz. içindeki konuşmacının cinsel bir deneyimi “Muhammet’in cenneti gibi bir cennet” (12-13 [özellikle 1.121]) ile karşılamakta olduğu Donne’un “Elegy 2: To his Mistress Going to Bed” adlı eseri. Türkler, özellikle de haremiyle Osmanlı Sultanı, herkesçe bilinmekteydi. Örneğin *Kral Lear*’da Edgar cinsel düşkünlüğünü “Türk Sultanı’na bile taş çıkaracağımı” (3.4.91-92.) iddia ederek açıklamaktadır.

⁴² Bkz. Norman Daniel, *Islam and the West: The Making of an Image* (Edinburg: University Press, 1958), 135-140).

birakmiştir.”⁴³ Africanus ve diğeri İslam’ı seçmenin -ya da Müslümanlar’ın Hıristiyanlığı seçmedeki isteksizliklerindeki- cazibesinin başlıca, İslami yasaların izin verdiği geniş cinsel özgürlükten kaynaklandığını iddia etmektedirler.

Avrupalı Hıristiyanlar arasında İslam ve rastgele cinsel ilişkide bulunma konuları hakkında geleneksel görüş birliği ışığında İngilizce’deki “Türk’e dönme” ifadesinin cinsel bir yan anlama sahip olması şaşırtıcı değildir.⁴⁴ Önemli bir şekilde bu ifadenin, on yedinci yüzyıl başlarındaki İngiliz tiyatrosunda, “fahişe olmak” ya da “zina yapmak” anlamlarıyla kullanıldığı gözlemlenmektedir.⁴⁵ Örneğin Philip Massinger’ın *The Renegado, A Tragaecomodie* adlı eserinde, oyunun kahramanı Paulina “Türk olacağım” diyerek tehditte bulunmakta, Gazet’nin buna vermiş olduğu müstehcen cevap ise; “Neslinin çoğu böyle yapıyor zaten / Fahişelikle başlıyorlar işe,”⁴⁶ olmaktadır. Daha erken bir oyun olan Thomas Dekker’in *The Honest Whore*’unda, Bellafront’u fahişelikten vazgeçiren adam, onun kendisine asılmasını da reddetmekte ve onu tekrar kötü yola dönmemesi yönünde uyarmaktadır:

Eğer tekrar Türk’e dönersen, oh hayır yapma bunu,
Her ne kadar Tanrı bu hastalığa tekrar bulaşmanı tasvip etmese de
Cehennemini seni korkutmasını sağlar; ve şunu öğren,
Sinelerine şehvetin hiç dokunmadığı ruhlar,
Böyle bakire ruhlar Tanrı’nın gelin perileridir
Bekaretin beyaz kıyılarında ayrılan ruhlar,
Sıcak ve şehvetli ırmaklarda yüzerler ki oralar da fahişelerin yeridir.⁴⁷

Benzer bir kullanım John Marston’ın *The Dutch Courtezan* adlı oyununda görülmektedir. Londra’da yaşayan Hollandalı bir hayat kadını olan Franceschina, kendisini sıradan bir fahişeden sadık bir hanıma “dönüştüren” adam tarafından terk edildiğinde; “benim zavallı bedenime şimdi ne olacak, vücudum ikinci kez Türk’e dönecek, Oh *Diuilia*, sanat madeni gibi bir yaşamı bırakıp hain olacağım, cehennem tarafından on binlerce kez lanetleneceğim, bu sefil adamın boğazını kesmeliyim...”⁴⁸ diyerek sızlanmaktadır.

⁴³ Africanus, 381.

⁴⁴ Bkz. Warner G. Rice, “To Turn Turk”, *Modern Language Notes* 46 (1931) : 153-154.

⁴⁵ Ayrıca bkz, bu ifadenin *Kuru Gürültü*’deki kullanımı, Margaret, Benedick’le aşk yaşadığından şüphelendiği Beatrice’e: “Tamam ama eğer Türk’e dönmemiş olsaydın şimdi yıldızlara yelken açmıştın.” (3.4. 57-58.) demektedir.

⁴⁶ Philip Massinger, *The Renegado, A Tragaecomodie* (London, 1630) L3.

⁴⁷ Thomas Dekker, *The Honest Whore* (London, 1604), G2-G3.

⁴⁸ John Marston, *The Dutch Courtezan*, (London, 1605), C3.

Dönemin yazarları sık sık ıslah olmuş fahişelerle dinini “değiştirmiş” kimseleri karşılaştırmışlardır. Aslında, kıtada “dönüştürülmüş” hayat kadınlarından oluşan rahibe manastırları vardı. *Dönüştüren* kelimesi başlığı altında *OED*, Randle Cotgrave’i (1611) kaynak olarak göstermektedir: “*Birçok pişman olmuş*, her biri profesyonel birer hayat kadını olan Rahibeler düzeni; Dönüştürenler.” Ve *dönüştürülmüşü*, “İslah olmuş bir Magdalena” olarak tanımlamakta ve Piskopos Jewel’ın Roma’daki genelevlere gösterilen müsamahayı kınadığı ve bu sorunu dini nedenlerden ötürü evlenmeme konusuna göz yummakla birleştirdiği 1565 vaazından bir alıntı yapmaktadır: ”Eğer döner ve pişman olurlarsa, dönüştürülmüşlerin manastırları olarak adlandırılan evlerde, günah dolu iffetsiz hayatlarını artık geride bıraktıkları için yeni bir disiplin ve hazırlık bulacaklar.”⁴⁹

Her ne kadar Reformasyon sonrası İngiltere’de rahibe manastırları yoktuysa da, “ıslah edilmiş” fahişelerle ilgili oyun ve hikayeler revaçtaydı.⁵⁰ *Othello*’nun ilk sahnelendiği dönemde, ıslah edilmiş hayat kadınlarının baş rolünü oynadığı hüznü hayati dramatize eden oyunlar zamanın modasıydı.⁵¹ Bu oyunlar; Thomas Middleton’ın -*Othello* gibi Venedik’te geçen- *Blurt Master-Constable* (1602), *Michaelmas Terme* (1607), *Your Five Gallants* (1608) ve *A Mad World, My Masters* (1608), Francis Beaumont ve John Fletcher’ın *The Woman Hater* (1607), Edward Sharpham’ın *The Fleire* (1607) ve tabii ki Marston’ın *Dutch Courtezan* ile Dekker’in *Honest Whore* adlı eserlerini kapsamaktadır. (En son oyun, ikinci baskısında *The Converted Curtezan* adıyla yayınlanmıştır.) Shakespeare’in hemen hemen *Othello*’yla aynı tarihte yazdığı *Kısasa Kısas*’ı da (1604) genelev hayatından sahnelere yer vermektedir.

Bu komedilerden bir çoğu, pişman bir fahişenin erkek karakterlerden birine ya aşık olduğu ya da onlardan biriyle evlendiği kurgu veya yan kurgular içermektedir. “Aldatıldığı” iddia edilen erkek kimi zaman “dürüst bir fahişe”nin evlenme tuzağına düşmekte ve bu aldatılmış koca hemen bir boynuzluya dönüşmektedir. *Othello* da böyle bir aldatılmış, boynuzlanmış biri olduğuna inandırılır ve bu fahişe-boynuzlu kurgusunun geleneksel

⁴⁹ *OED*, 3:874. Donne *dönüştürülmüş* kelimesini Fransa’da bulunduğu dönemde yazmış olduğu *Of the Progress of the Soul* ile *The Second Anniversary* adlı şiirleri ve düzyazı biçimindeki mektubu “A Letter to the Lady Carey, and Mistress Essex Rich, from Amiens”da kullanmaktadır. (218-31 [1.518] ve 231-33 [1.7]). Her iki şiirde de Donne, maddi bir kazanç uğruna Katolikliği seçenleri ironik bir dille anlatmaktadır. W. Milgate’in baskısındaki bir not bize, “...Fransızca’da *dönüştürülmüş*, yoldan geçen kimselerden sadaka koparmak için din değiştirmeyi meslek edinmiş dilencilere verilen bir addi.” (John Donne, *The Epithalamions and Anniversaries and Epicedes*, ed. W. Milgate [Oxford: Clarendon Press, 1978] 176n).

⁵⁰ Bu türdeki bir örnek için bkz. Robert Greene’in *Disputation betweene a Hee Conny-catcher and a She Conny-catcher* (London, 1592) adlı eserinde “The Conuersion of an English Courtizan” başlıklı bölüm.

⁵¹ Bu akımın (*Othello*’ya dair bir referans olmaksızın) kısa bir tanımı için bkz. Cyrus Hoy, *Introductions, Notes, and Commentaries to texts in “The Dramatic Works of Thomas Dekker”*, Fredson Bowers, ed. , 4 vols. (Cambridge: Cambridge UP, 1979), 2: 10-14.

ögelerinin Shakespeare'in bu "aile içi trajedisini"⁵² yazarken aklında olduğu görülmektedir. Hem "dürüst" hem de "fahişe" metindeki ana göstergelerdir ("dürüst fahişe", Othello'nun ırksal deyiş tarzı "Venedik'in Mağriplisi"nin cinsel bir eşitidir). Boynuzlanma ve kıskançlık, on yedinci yüzyıl İngiltere komedisinin ana konularıdır ve Iago'nun bir tavşan kovalayıcısı oynadığı, Othello'nun da kendisinin "çok kurnaz" bir Venedikli fahişe tarafından aldatılmış bir boynuzlu olduğuna inandığı *Othello*'nun da aksiyonunun merkezidir. Desdemona'nın durumunsa, ıslah edilmiş bir fahişenin örneği ya da trajik bir değişim olduğu görülmektedir. Her ne kadar Othello onu "Venedikli kurnaz orospu" (4.2.88.) olarak adlandırsa da, o "dürüst"tür.

Monologlarından birinde Iago, Desdemona'ya olan delice aşkıdan dolayı dini değiştirme ya da bir fahişe tarafından dönüştürülmeye karşı savunmasız kalan Othello'yu, şehvet tarafından yönlendirilen bir aldatılmış olarak tanımlamaktadır:

Mağripli'ye her istediğini yaptırabilir,
Bu uğurda ona dinini bile inkar ettirebilir.
Othello'nun ruhu zincirlidir Desdemona'nın aşkına,
Desdemona bir Tanrıça gibi
Onun zayıflayan iradesini yapıp bozabilir,
Onu yoğurup dilediği biçime sokabilir.

(2.3.309-315.)

Onu Desdemona'ya taptıran "irade zayıflığı", kendisine "dinini bile inkar ettirebilecek" ve Türk'ün zalim biçimlerine dönüştürecek (ya da ait edecektir). Othello'nun sanılan bu dini kararsızlığı, aynı zamanda İslam'a dönüşmeye atfedilen cinsel bir zayıflıktır.

Müslümanlar'ın iddia edilen bu cinsel aşırılıkları, Batı Avrupa geleneğinde doğuştan rastgele cinsel ilişkide bulunan insanlar olarak tanımlanan Mağripliler ya da Siyah Afrikalılar'ınkilerle birleştirilmiştir.⁵³ Leo Africanus, Kuzey Afrikalı Mağripliler için "dünyada bir ulus yoktur ki onlar kadar aşırı cinsel ilişkiye meyilli olsun..."⁵⁴ demektedir. Venedik'in soylu Mağriplisi Othello, yukarıda görüldüğü gibi belirli, net bir tarihi ırk kategorisiyle özdeşleştirilmekten ziyade Shakespeare izleyicisi tarafından Hıristiyan ahlak ve inancına zıt olarak nitelenen tüm tanımların -Mağripli, Türk, Arap, Osmanlı, Müslüman,

⁵² *Othello*'daki bu komik gelenekler hakkındaki tartışmalar için, bkz. Barbara Heliodora C. De Mendonça, "'Othello': A Tragedy Built on Comic Structure", SS 21 (1968) : 31-38, Susan Snyder, *The Comic Matrix of Shakespeare's Tragedies: Romeo and Juliet, Hamlet, Othello, and King Lear* (Princeton, NJ: Princeton UP, 1979), 70-90; ve Frances Teague, "Othello and New Comedy", *Comparative Drama* 20 (1986) : 54-64.

⁵³ Bkz. Jack D'Amico, *The Moor in English Renaissance Drama* (Tampa: U of South Florida P, 1991), 63ff ve Eldred Jones, *Othello's Countrymen: The African in English Renaissance Drama* (London: Oxford UP, 1965), 1-26.

⁵⁴ Africanus, 38.

Mısırlı, Hintli, Ciddeli- bir meleziye benzetilmektedir. Belirli bir etnik etiketle özdeşleştirilmekten çok Othello, Hıristiyanlığın sınırlarını tehdit eden kötülüğün teatral bir göstergesidir. Othello'nun kimliği, Ortaçağ romanslarının klasik barbar, Arap, “kafir şövalye”, siyah insan ve (şehvet, zulüm, nefret benzeri erken dönem Ortaçağ biçimleri) Türk gibi tasvirlerinin de dahil olduğu karmaşık ve çok katmanlı bir betimleme geleneğinden türemektedir.

Globe Tiyatrosu'ndaki seyirciler için sahnedeki Mağripli (kara suratlı bir “beyaz” aktör) belirli bir etnik biçimin “doğal” bir portresi olmaktan çok aslında sembolik bir figürdür.⁵⁵ John Gillies'in *Othello* okuyucularına hatırlattığı gibi, “ırk farklılığına ilişkin Elizabeth sonrası yorumların daha haşin, dikkatle sınıflandırılmış ve daha hiyerarşik yapısı, Elizabeth düzeninin neden olduğu problemlere uygun değildir.”⁵⁶ Bununla birlikte, *Mağripli* ve *Türk* gibi terimlerin dikkatli bir tarihi analizi, Othello'nun on yedinci yüzyıl erken döneminin dilbilim tarihi bağlamında ne anlam ifade ettiğinin daha bütüncül bir anlamda anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

G.K. Hunter, Othello'nun sıfatı “Mağripli” özelinde konuya bakmakta ve bu terimin nasıl anlaşıldığını tanımlamaktadır:

“Mağripli” kelimesi etnografik olarak çok belirsiz bir terimdir ve çoğu kez “siyah tenli bir yabancı”dan çok daha fazlasını ifade etmektedir fakat belirsiz olmayan bir şey vardır ki o da, medeni beyaz Hıristiyan'ın Avrupa normlarıyla olan ilişkisine karşıt olduğudur.⁵⁷

Bazı metinlerde erken modern çağ Avrupalıları, İberya ve Kuzey Afrika Mağriplileri'ni; güvenilmez, saldırgan ve kaypak insanlar olarak tanımlamaktadırlar.⁵⁸ Leo Africanus Mağripliler'i dürüst, hilesiz fakat aşırı tutkuları olan ve kendisine yanlış

⁵⁵ Londra sahnesindeki Mağripli figürü hakkında daha geniş bilgi için, bkz. Anthony Gerard Barthelemy, *Black Face, Maligned Race: The Representation of Blacks in English Drama from Shakespeare to Southerne* (Baton Rouge and London: Louisiana State UP, 1987) ; *The black presence in English literature*, David Dabydeen, ed. (Manchester, UK: Manchester UP, 1985), 1-25 içinde Ruth Cowhig'in, “Blacks in English Renaissance drama and the role of Shakespeare's Othello” başlıklı yazısı ve Elliot H. Tokson, *The Popular Image of the Black Man in English Drama, 1550-1688* (Boston: G.K. Hall, 1982).

⁵⁶ John Gillies, *Shakespeare and the geography of difference* (Cambridge: Cambridge UP, 1994), 32. Gillies'in Shakespeare'deki “coğrafi farklılık mitolojisi” (10) hakkındaki çalışmasına göre, Othello hem “öteki” hem de “yolcu”dur. Ayrıca o, medeniyetten nasibini almamış bir barbardır. Romalılar tarafından medeniyetin sınırları, *orbis terrarum* ya da *orbis terrae* (harfî harfine söylemek gerekirse “ülkelerin dairesi”) olarak tanımlanmış ve medeni merkez kendisini korktuğu çevrelere karşı sınırlandırmıştır. Kenarda kalan yerlerdeyse “korkunç, vahşi ve barbar” ırklar yaşamaktadırlar, bu mitoloji “canavarlık, sınırlar ve rastgele cinsel ilişki yaşama” (13) kavramları arasında bir köprü kurmaktadır.

⁵⁷ G.K. Hunter, “Elizabethans and Foreigners”, SS 17 (1964): 37-52, özellikle 51. *Mağripli*'nin erken modern çağdaki etimolojisi için sonuçları: “*Mağripli*... siyah olmayan Müslüman, siyah Hıristiyan ya da siyah bir Müslüman anlamlarına gelebilir. Okuyucunun bu kelimeyi gördüğünde sahip olduğu tek kesinlik bu kişinin Avrupalı bir Hıristiyan olmadığıdır,” (7 ff.) olan ve Hunter'ı doğrulayan Barthelemy'nin çalışmasına başvurunuz.

⁵⁸ Bkz. Chew, 518-21.

yapıldığında öç alıcı bir öfkeye sahip insanlar olarak tanımlamaktadır. Cinthio'nun *Gli Hecatommithi* adlı eserinde Disdemon; "...siz Mağripliler doğuştan kırgınsınız ve en ufak şey bile sizi, öfke ve intikama sürüklüyor."⁵⁹ derken, Shakespeare'in Iago'su Roderigo'ya "Bu Mağripliler maymun iştahlıdırlar" (1.3.336.) sözlerini söylemektedir. Othello'nun değiştirilebilirliği, "aşırılığı" (Gillies'in terimi) ve Hıristiyan bir Mağripli olarak belirsizliği ve sadakati satılık olan bir paralı asker olmasıyla birleştirilmiştir. O, Iago'nun sözleriyle, sürüsünden ayrılarak medeniyete, oynak Venedik'e gelmiş "vahşi bir göçebedir" (1.343.) "Soylu bir Mağripli" olarak Othello, yürüyen bir paradoks, sözlerde çelişmedir. "Arınmış", beyaza dönüştürülmüş, vaftiz sularıyla temizlenerek Hıristiyanlaştırılmış bir Mağriplidir. Ya da en azından başlangıçta bu şekilde görünmektedir. Fakat oyun, Mağripli gerçek -şeytani siyah, cehennem ateşiyle yanmış, Tanrı tarafından lanetlenmiş- rengini gösterdiğinde, eski bir atasözünü kanıtlar niteliktedir: "*abluis Aethiopem, quid frustra*"⁶⁰ *

Iago'nun oyunun 4.2.216'daki yorumundan Othello'nun bir Moritanya yerlisi olduğu anlaşılmalı ve oyun başlangıcından itibaren onun Hıristiyan olduğunu ya da sonradan bu dini seçmiş olduğunu açıkça belirtmektedir. Pory'nin Leo Africanus çevirisinden Shakespeare'in bazı Mağriplilerin; "Mabutlara tapan Putperestler, bazılarının Muhammet'in mezhebinden, diğerlerinin Hıristiyanlar ve geri kalanlarının da Yahudi olduklarını"⁶¹ okumuş olabileceği görülmektedir. İslam yasaları altındaki Hıristiyan ve Yahudi azınlıkları kısıtlı genel bilgilere sahiptir, bununla birlikte erken dönem modern çağ deyimleri, İslam'ın etnik ve politik karmaşıklığının İngiliz Protestanları tarafından yanlış anlaşıldığını göstermektedir. Örneğin, *Mağripli* ve *Türk* kelimeleri kimi zaman özellikle Fas ya da Türk halkından insanlara yönelik özel bir tabir olarak kullanılmalarına rağmen genellikle, genel bir Müslüman Öteki'nin göstergeleridirler.⁶² Tiyatroyu da içine alan dönemin İngiliz popüler kültürü,

⁵⁹ Giraldi Cinthio, *Gli Hecatommithi* (1566). Cinthio'nun İtalyanca olan metninin yakın dönemdeki bir çevirisi, *Narrative and Dramatic Sources of Shakespeare*, ed. Geoffrey Bollough, 8 vols. (London: Routledge and Kegan Paul; New York: Columbia UP, 1957-75) adlı kitapta bulunmaktadır, 7:239-52, özellikle 245.

⁶⁰ Bkz, *Shakespeare Reproduced: The text in history and ideology*, Jean E. Howard and Marian F. O'Connor eds. (New York and London: Methuen, 1987), adlı eserde Karen Newman'ın "And wash the Ethiop white": femininity and the monstrous in *Othello*" başlıklı yazısı, 143-162.

* Etyopya (ya da Afrika'dan) boşu boşuna kıyıya vurmuş. (ç.n.)

⁶¹ Africanus, 6. Ayrıca bkz. D'Amico'daki tartışma, 63 ff. Eğer Shakespeare, Leo Africanus'a başvurduysa muhtemelen kendisi de Hıristiyanlığı seçmiş bir Mağripli olan Pory'nin Africanus yorumundan etkilenmiştir. Othello ve Africanus arasındaki benzerlikler için bkz. Whitney; Johnson; ve Emily C. Bartels, "Making More of the Moor: Aaron, Othello, and Renaissance Refashionings of Race," *Shakespeare Quarterly* 41 (1990) : 433-54.

⁶² Çağdaş bir kaynak *Türk* ifadesini şu şekilde tanımlamaktadır: "...ve Türk (bir Tatar kelimesi olarak) melun, derbeder bir kimsenin göstergesi olmuştur." (*The Policy of the Turkish Empire*, 7'). *OED*'deki *Türk* başlığı ise, on altıncı yüzyılda Osmanlı Sultanı'nın sarayını ziyaret etmiş bir İngiliz seyyah olan Thomas Dallam'ı kaynak olarak göstermektedir. Rehberi, çevirmeni ya da "drugaman"ı "İngiltere'nin Cornwall bölgesi doğumlu fakat bir Türk" olarak nitelendirmektedir. (Thomas Dallam, *The Diary of Master Thomas Dallam, 1599-1600, Early Voyages and Travels in the Levant*, ed. J. Theodore Bent [London: Hakylut Society, 1893] içinde tekrar basılmıştır, 1-98, özellikle 79).

Müslümanlar'ı diğerlerinden nadiren ayırt edebilmiştir: Mağripli Berberiler sıklıkla Türkler olarak adlandırılmışlar ve yerleşmiş tek Tanrılı inanç sistemlerine rağmen Müslümanlar hala birçok yazar tarafından “putperest kafirler” olarak kınanmışlardır. Shakespeare İngilteresi'ndeki eğitimli kesimden çok az kişi, tüm Mağripli Berberiler'in aydınlanmamış paganlar ya da bilgisiz Müslümanlar olmadıklarını biliyor olabilirlerdi fakat birçok İngiliz, Müslüman hükümdarların; Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanlar'ın aynı toplumda birlikte barış içinde yaşayabilmesine izin veren dini hoşgörü politikasından bihaberlerdi. Bu, değerleri dini bir zulüm tarafından belirlenmiş, çok az Yahudi ve Müslüman'a oturma izni veren İngiltere'dekinden tamamiyle farklı bir politikadır.

İspanya'da da zulüm ve hoşgörüsüzlük hakimdir. *Reconquista* sonrasında, İspanya ve Portekiz'in Faslı sakinleri, resmi olarak döndürülüp vaftiz edilmiş, fakat gizli bir şekilde İslami eylemlerde bulunan, İspanyol Kilisesi tarafından kendilerine şüpheyle bakılan Müslüman Mağripli örnekleridir.⁶³ Hıristiyanlaşmış bir Mağripli ve Faslı bir lejyoner olduğu için Othello'ya da İspanya'daki Mağripliler'e olduğu gibi şüpheyle yaklaşmış, onun kötü yola sapacağına dair bir izlenim oluşmuştur. Irkı, dini kimliği, soyluluğu ve Hıristiyanlığı tartışmalıdır. Othello'nun zıt kelimelerden oluşan sıfatı “Soylu Mağripli” doğal ve sabit olmayan, dağınık bir kimliğin göstergesidir. Oyunun geçtiği zamanda, Othello'nun dini kimliği Hıristiyanlıktır fakat kökleri bulanıktır. Kimlikteki belirsizlik ve istikrarsızlık karakterinin anlaşılabilmesindeki ortak paydayı oluşturmaktadır. O, şüpheyle ilgili bir oyunda kendisinden şüphe duyulan bir çeşit haindir.

Othello'nun, “Nasıl yakalanıp tutsak düştüğünü küstah düşmana / Köle olarak nasıl satıldığını, sonra da salıverildiğini” (1.3.136-37) anlatmasından onun, Müslüman korsanlar belki de Berberi hainler tarafından esir alınmış sonra da Hıristiyanlar tarafından “kurtarılmış” bir Hıristiyan Mağripli olduğu mu anlaşılmaktadır? Ya da onun “kurtarılışı” Müslümanlık'tan Hıristiyanlığa bir dönüştürmeyi de kapsamakta mıdır? Metin bu soruyu yanıtlamaz fakat metin, Othello'yu hainlerle özdeşleştirmektedir. Çeşitli durumlarda Iago, Othello'yu hain korsanlara benzeterek onu “Berberi küheylanı” olarak adlandırmakta ve onun kaçışını bir korsanlık eylemi olarak nitelendirmektedir: “Bu gece o servet yüklü bir kalyona rampa etti / Tanırsa ona yağma hakkını yasalar, yaşadı gitti” (1.2.50-51). “Berberi” bir korsan ya da

⁶³ 1568-70 tarihleri arasında İspanya'da, Kuzey Afrikalı Müslümanlarca belirli bir dereceye kadar desteklenmiş bir Mağripliler hareketi olmuştur. Avusturyalı Don John komutasındaki İspanyol ordusu tarafından bu hareket durdurulmuştur. Bu savaşta İspanyollar tarafından binlerce Mağripli esir alınmış ve İtalya'da köle olarak satılmışlardır. Bu esirlerden bir çoğu kadirge köleleri olmuş ve bazıları da İnebahtı Savaşı'ndaki gemilerde kürekçi olarak hizmet ederek aynı dini paylaştıkları Müslümanlar'a karşı savaşmışlardır; bkz. Braudel, 1069-87.

şehvetli bir Türk gibi Othello, ani ve gizlice Brabantio'yu aldatarak, değerli serveti Desdemona'yı çalmıştır.

Oyunun ilk sahnesi, Othello'nun başarılı bir şekilde Desdemona'yı çalması ve Türkler'in hain bir şekilde Kıbrıs'ı çalmaya kalkışması arasında belirgin bir karşılaştırma sunmaktadır: “Öyleyse, bırakalım Kıbrıs'ı alsın Osmanlı / Gülümseyelim de bari kaybetmeyelim adayı” (1.3.208-9), diyen Brabantio Othello'yu, “Türk”le eşit saymakta ve onun çalıntı evliliği gibi “hareketler hoş görülürse eğer / Devletin başına kölelerle dinsizler geçer” (1.2.98-99) iddiasında bulunmaktadır. Brabantio olayları abartmaktadır fakat “kölelerle dinsizler”in güç, otorite ve servete sahip olabilecek olmalarına ilişkin korkusu Müslümanlar'ın denizlerde artan gücüne, ki bu gücün büyük bir bölümü esirler ya da hainlerin çalıştığı, kimi zamanlar hain kaptan ve amiraller tarafından komuta edilen kadırgalardan ileri gelmekteydi, ilişkin gerçek bir endişeyi yansıtmaktadır.⁶⁴

Aslında, on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda Venedikliler'in ticari imtiyaz ve Osmanlı limanlarına ulaşım hakkı karşılığında Türkler'in Adriyatik Denizi'ne serbest geçişine izin vermeleri onları, Hıristiyan dindaşlarının, özellikle de kafirlere karşı bir Haçlı Seferi için Papa'nın çağrısını önemseyen kesimlerin gözlerinde zıt bir konum almalarına neden olmuştur. Shakespeare'in *Othello*'yu yazdığı dönemde Venedikliler, Türkler Habsburglarla uzun, yorucu bir savaş içindeyken (1593-1606) Osmanlı Sultanı ile barış ve iyi ilişkilerin hakim olduğu bir dönemin keyfini yaşıyorlardı. Bu dönem boyunca İngiliz hükümeti Osmanlılarla dostane ilişkiler içindeydi.⁶⁵

Venedik, 1573'te Türklerle varmış olduğu barış antlaşması uyarınca Kıbrıs'ı elden çıkarmış ve 1595 tarihindeki bir başka antlaşma vasıtasıyla Osmanlılarla olan ticari ilişkilerini tekrar teyit ederek büyümüştür. Bu anlaşmalar kısmen, Papa baskısı karşısında Venedik direnişinin bir sonucudur. (Venedik ve Papa arasındaki münakaşa, Venedikliler'i kuvvetli biçimde desteklediklerini ifade eden İngilizler tarafından büyük bir ilgiyle gözlemlenmiştir.⁶⁶) İngiliz Protestanlar'a göre Venedik, bir yanda Papalığın boş inançları diğer tarafta da İslami

⁶⁴ En ünlü hain amiral, Hayreddin (ya da Barbaros) olarak bilinen Aruj'dur, sonradan Müslümanlığa dönüştürülmüş bir Yunan'dır ve Osmanlı Donanması'na Akdeniz'de komuta etmiştir. 1529'da kendi desteği altında Büyük Tersane'nin yapımına başlandığı yer olan Cezayir'deki korsanlar merkezinin kurucusuydu.

⁶⁵ Osmanlı sultanı tarafından İngilizler'e, Mayıs 1580'de Akdeniz doğu sahili için ticari kapitülasyon hakkı verilmiştir. Bkz. S.A. Skilliter, *William Harborn and the Trade with Turkey 1578-1582: A Documentary of the First Anglo-Ottoman relations* (London: Oxford UP, 1977) ; Ralph Davis'in, *Essays in the Economic and Social History of Tudor and Stuart England*, F.J. Fisher, ed. (Cambridge: University Press, 1961) içindeki “England and the Mediterranean, 1570-1670” başlıklı bölüm, 117-37 ; H.G. Rawlinson, “Early Trade between England and the Levant”, *Journal of Indian History* 2 (1922) : 107-16 ve T.S. Willan, “Some Aspects of English Trade with the Levant in the Sixteenth Century”, *English Historical Review* 70 (1955) : 399-410.

⁶⁶ Bkz. William H. McNeill, *Venice: The Hinge of Europe 1081-1797* (Chicago and London: U of Chicago P, 1974), 183 ff.

“dinsizliğin” oluşturduğu çifte zulüm arasındaki bir ussallık ve hoşgörü alanıydı.⁶⁷ On altıncı yüzyıl sonları ve on yedinci yüzyıl başlarında, İspanyol/Papa hegemonyasının İngiliz düşmanları, Cizvit gücü ve Reformasyon karşıtı Papalığa karşı kuvvetli bir direniş gösteren Venedik lehinde bir tavır takınmışlardır. Erken modern çağda İngiltere’de oluşmuş hayali coğrafyada Venedik; zenginlik, ticaret, çok kültürlü bir merkez, politik istikrar, bilgelik, adalet, hoşgörü, tarafsızlık, ussallık, cumhuriyetçilik, pragmatizm ve açıklık anlamlarını taşımaktadır.⁶⁸ Aslında Venedik, şiddetin hüküm sürdüğü bir ekonomik alanda hem barışçıl hem de kazançlı bir ticareti sürdürmeye çalışmaktadır.⁶⁹ İngilizler de Venedikliler gibi, İslam yönetimindeki bölgelerle uzun süreli ticari bağlar kurma konusunda şiddetli bir arzuya sahiptirler. Her şeye karşın birçok Londralı, Osmanlı Sultanı ya da “Ulu Senyör”ün, ticari bir ortaktan ziyade tüm Hıristiyanlığı tehdit eden bir imparatorluğun kayıtsız şartsız hükümdarı olduğunu düşünmektedir.

Osmanlılar Doğu Akdeniz’e hakim olmaya başladıklarında, Venedik ve deniz arasındaki evliliğe ilişkin geleneksel inanç, Türkler’in iktidarsız Venedikli piskoposları boynuzlamaları ya da Venedikli bir bakireye tecavüz edişleri hakkında komik şakalar üretilmesine neden olmuştur. 1538 tarihli bir sonesinde Guillaume DuBellay bu konuya dikkat çekmektedir:

Bu yaşlı boynuzlular denizle evlendiklerinde,

Bulacağın kişi onu en iyi şekilde süslemelidir.

Venedikliler kocaları, Türkler de boynuzu takanlar olacaklardır.⁷⁰

⁶⁷ Roma Katolikliği karşısındaki Protestan polemikler genellikle Roma Katolikliği ile İslamı birbirlerine denk göstermişlerdir. (bkz. Chew, 101). Bir çeşit pagan putperest biçimindeki İslam inancı (“Mağripliler”, “Muhammet’in takipçileri” ve “Araplar”ın dinleri) romantik gelenekle birlikte başlamış (*Chanson de Roland*’da Müslüman şövalyeler şeytani bir teslise -Mahound, Apollin ve Jüpiter’e- tapmaktadırlar) ve eğitilmiş Avrupalılar arasında dikkate değer bir sebata sahip olmuşlardır. Bkz. Norman Daniel, *Heroes and Saracens: An Interpretation of the Chansons de Geste* (Edinburgh: Edinburgh UP, 1984), 263-64. Örneğin Spenser, *The Faerie Queene*’in 1. Kitabı’nda, Roma Katolik kanun tanımazlığını, kederlilik ve sadakatsizliğini üç Arap Şövalye biçiminde betimlerken bu geleneğe başvurmuştur.

⁶⁸ Bkz. David C. McPherson, *Shakespeare, Johnson and the Myth of Venice* (Newark: U of Delaware P; London and Toronto: Associated University Presses, 1990). İngilizler’in Venedik ve Venedikliler’e ilişkin algısı konusunda daha detaylı bilgi için bkz. Donald E. Queller, *The Venetian Patriate: Reality versus Myth* (Urbana and Chicago: U of Illinois P, 1986); Eco O. G. Haitma Mulier, *The Myth of Venice and Dutch Republican Thought in the Seventeenth Century*, trans. Gerard T. Moran (Assen, The Netherlands: Van Gorcum, 1980); J. R. Hale, ed. *Renaissance Venice* (London: Faber and Faber, 1973); Frederick C. Lane, *Venice: A Maritime Republic* (Baltimore: John Hopkins UP, 1973); Lucette Valensi, *The Birth of the Despot: Venice and the Sublime Porte*, trans. Arthur Denner (Ithaca NY and London: Cornell UP, 1993) ve McNeill.

⁶⁹ Bkz. Alberto Tenenti, *Piracy and the Decline of Venice, 1580-1615*, trans. Janet and Brian Pullman (London: Longmans, 1967).

⁷⁰ McPherson, 32’den buraya aktarılmıştır. (McPherson’ın çevirisi).

Venedik'in cumhuriyetçi hükümetinin uzun ömürlülüğü ve farzedilen şehir ahlakı, Venedik ve bekaret kavramları arasında geleneksel bir karşılaştırmaya gidilmesine yol açmıştır. David McPherson İngilizler'in "Venedik miti" üzerindeki çalışmasında "her yazarın onun özgürlüğünün (hakimiyetten yabancı bir güç yardımıyla kurtulma) korunmasını cinsel bir saflıkla özdeşleştirmiş"⁷¹ olduğunu göstermektedir. Fakat Akdeniz'in bu bakire gelini yiğit yabancıların korumasına ihtiyaç duymaktadır. Fynes Moryson'a göre;

"Venedik'in Beyefendileri, zihinlerini küçülten ve akıllarına kadınsı fikirler sokan zevk ve iffetsizlik içinde büyütülmüşlerdir. Bunun dışında, bu devlet yeteri kadar donatılmamış ve daha da önemlisi ne yerli kumandan ve generallere sahiptir ne de Türkler'in Sultanı'yla (yardım olmadan, kendi güçleriyle) girişebileceği bir savaş için erzağı vardır. Bu cesaret eksikliği ve özellikle de herhangi bir yurttasın, savaşlardaki büyük ve popüler bir komutan olarak devletin özgürlüğünü gasp etme hakkını kendisine sağlayabilecek olması korkusu, askeri kuvvetlerin yerli bir komutana nadiren sahip oluşu ve sürekli bir yabancı general kullanma nedenleri olarak görünmektedir."⁷²

Venedik'te vahim bir erkeksi liderlik eksikliği, Venedik İmparatorluğu'nun Türkler karşısında korunma görevinin bir yabancıya verildiği *Othello*'nun ilk sahnesinde dramatize edilmiştir. İngiliz seyircisi için Mağripli bir haine benzeyen *Othello*'ya bel bağlamak hemen hemen Venedik Devleti'nin bilhassa beyazlarla siyahların melezleşmesi ve firara izin vermesi kadar şok edici olmuştur.

Akdeniz'de Kıbrıs ve Venedik Devleti'ne ait bölgeleri de kapsayan alanlar, Shakespeare Londrası'nın insanlarına vahşi ve istikrarsız -büyük servetlerin sadece ticaret ya da talanla yapılabileceği- bir belalar denizi olarak görünmektedir.⁷³ Akdeniz, birçok değişik bayrak altında hükümetler adına korsanlık yapan gemilerin alabilecekleri her şeye güç yoluyla ulaştıkları en nihai serbest pazar haline gelmiştir. Nicholas de Nicolay'ın *Naugitations, peregrinations and voyages made into Turkie* adlı eserinin İngilizce'ye yapılmış çevirisi, Türk ve Mağripliler'in korsanlık faaliyetlerinin heyecan verici bir yorumunu vermektedir:

⁷¹ McPherson, 33. Ayrıca bkz. Vaughan, 16-21.

⁷² Fynes Moryson, *Shakespeare's Europe: A Survey of the Condition of Europe at the end of 16th century. Being unpublished chapters of Fynes Moryson's Itinerary (1617)*, ed. Charles Hughes, 2d ed. (New York: Benjamin Bloom, 1967), 139.

⁷³ İngiliz ve Hollandalı ticaret gemileri, Venedik denizgücü ve refahı için bu alanda gittikçe artan (büyük bir kısmı sahip oldukları üstün deniz teknolojilerinden ileri gelen) bir başarı sağlamışlardır, bkz. Tenenti, 56-86.

“Cezayir’deki Türkler’in bir çoğu, ister Hıristiyanlığı reddetmiş aile reisleri ya da kadırgalı askerler olsun, isterlerse de Müslümanlığı seçmiş olanlar olsun, köklerini tüm uluslardan almaktadırlar fakat çoğu, Akdeniz’in toprak ve sahillerinin İspanyol, İtalyan ya da Provans’lılarıdır ve hepsine tüm fahişelik, cinsel sapıklık, hırsızlık ve diğer tiksindirici kusurlar bahşedilmiştir, sadece gezici gruplar halinde dolaşır ve ahlak bozucu yağmalarda bulunurlar... ve bu pratik sanatları, Cezayir’e Mağripliler ile Berberi tüccarlara satılmak üzere bir sürü zavallı Hıristiyan getirmektedir...”⁷⁴

Bu noktada tekrar, her “Türk”ün Türkiye’den gelmediği -“Türk’e dönüşen” ve Müslüman korsanlarla birleşen herhangi bir kimsenin, kötülükle birlikte anılan farklı bir toplum üyesi olduğu- görülmektedir.

Akdeniz sahilleri, on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda, uluslararası ittifaklar, ticari uzlaşmalar, Hıristiyan ve Müslüman liderler arasında ortak savunma antlaşmalarını da kapsayan hızlı ve sürekli bölgesel değişimlere sahne olmuştur.⁷⁵ Ayrıca yaygın korsanlık faaliyetleri, çok-etnili toplulukların ganimetler için birbirleriyle savaştıkları, güçlünün zayıfı avladığı herkese açık bir yarışma haline gelmiştir. Hıristiyan mürettebatlardan oluşan korsan gemileri Akdeniz’de dolaşarak hem Hıristiyan hem de Müslüman hedeflere saldırırken, Kuzey Afrika’daki Berberi limanlarının korumasını alabilmek ve oradaki özgürlüğün tadını çıkarabilmek için birçok Hıristiyan denizci ve gemi kaptanı “sarığı alarak” biçimsel olarak Müslümanlığı seçmişlerdir.⁷⁶ Kazançlı bir işin cazibesi birçok durumda, Hıristiyan denizci ve askerinin Türk’e dönüşerek hain korsanlar olmalarına ya da Osmanlı ordusuna katılmalarına neden olmuştur.⁷⁷ Tüm bunlar, nispeten daha türdeş ve izole bir toplum olan İngilizler için büyük merak ve şaşkınlık kaynağı olmuştur.

Oyunun büyük bir kısmı için mekanın Kıbrıs olarak seçilmesi Shakespeare’e aittir (Cinthio’nun metninde böyle bir mekan bulunmamaktadır) ve adanın belirli özelliklerinin Shakespeare’in hayali coğrafyasına çok uygun olduğu görülmektedir. Venedik’ten Venedik Kıbrıs’ına olan yolculuk, Hıristiyan sınırlarından etrafı çevrili, kuşatılmış bir ileri karakol mevkiine yapılmış bir seyahattir. (Şekil.2). Knolles’a göre; “Venedikliler için, kendilerinden uzakta, Hıristiyanlık dininin en büyük düşmanlarının ortasında bulunan ve bu yüzden çoğu kez aynı şekillerde takviyesine karar verilmiş Kıbrıs adası her zaman çok önemli

⁷⁴ Nicholas de Nicolay, *Naugitations, peregrinations and voyages made into Turkie*, trans. T. Washington the younger (London, 1585), 8.

⁷⁵ Bkz. Dorothy M. Vaughan, *Europe and the Turk: A Pattern of Alliances, 1350-1700* (Liverpool: University Press, 1954).

⁷⁶ Bkz. Tenenti, 16-31; Wolf ve Fisher.

⁷⁷ Bkz. Matar, “Turning Turk”, 37.

olmuştur...”⁷⁸ İngilizler’in on altıncı yüzyıl Akdeniz haritasına bakıldığında, Kıbrıs’ın güneybatıdaki en uç noktada, Suriye, Mısır ve Türkiye tarafından çevrelenmiş olarak bulunduğu görülmektedir. (Şekiller 3 ve 4).

Shakespeare’in oyunu, adanın Türkler tarafından 1571’deki işgalini ya da adayı almak için yapılmış herhangi bir Osmanlı teşebbüsünün tarihsel bir tasvirini sunmamaktadır.⁷⁹ Yukarıda belirtildiği gibi, Lefkoşe ve Magosa’daki kanlı kuşatmalar karşısında üç yıllık ümitsiz bir direnişin sonunda Kıbrıs, Venedik tarafından resmen Türkler’e bırakılmıştır.⁸⁰ Bu olaylar, *Othello*’nun ilk olarak Londra’da sahnelenişinden otuz yıl önce gerçekleşmiştir.⁸¹ İngiliz seyirciler böylece, Venedik idaresi altındaki Kıbrıs’ta geçen oyunu, kaderi Türkler tarafından yutulmuş İslam’a dönüştürülmek olan saldırıya açık bir ileri mevki karakolunun hikayesi olarak yorumlamışlardır.⁸² “Savaş sona erdi” ve “Osmanlı donanması battı” sözleri, Türkler’in Venedikliler karşısında kazandıkları zaferi ve Osmanlılar’ın Kıbrıs’a uzun süreden beri sahip olduğunu bilen İngiliz seyircisi için ironik bir anlam taşımaktadır.

⁷⁸ Knolles, 847.

⁷⁹ Kıbrıs, Aslan Yürekli Richard komutasındaki Haçlılar tarafından 1190 tarihinde fethedilmiştir. 1489’da Venedik Cumhuriyeti’ne ilhakına kadar Lusignan hanedanının kontrolü altında kalmıştır. On beşinci yüzyılda Memlûklüler muhtelif zamanlarda Kıbrıs’a saldırmışlardır; bilhassa 1426’da Sultan Baybars tarafından gönderilen ordu Lefkoşe’yi fethederek Lusignan hükümdarlığını yıllık vergi ödemeye zorlamıştır. Sultan Selim önderliğinde 1571’de işgalci Türkler’in eline düşen ada, Frank Haçlılarca fethedilmiş olan ve hala Hıristiyan ellerinde kalan son “deniz aşırı” bölgesiydi. Bkz. George F. Hill, *A History of Cyprus*, 4 vols. (Cambridge: Cambridge UP, 1940-52).

⁸⁰ Kanlı bir kuşatmadan sonra Eylül 1570’de Lefkoşe alınmıştır, yerlileri kılıçtan geçirilmiş (Knolles’un iddiasına göre on dört binden fazla Hıristiyan katledilmiştir), malları yağmalanmış ve yurttaşlarından birçoğu köle olarak alınmıştır. Cesur bir direnç sonrasında da Magosa düşmüştür. Knolles, Osmanlı generali Mustafa’nın, ateşkes için karargahına gelen vali ve memurlara işkence yaparak öldürdüğünü nakletmektedir. (848-68). Emrys Jones, Knolles’un bazı Shakespeare dizelerinde Türkler’in Kıbrıs işgali yorumunun yankıladığını göstermekte olduğunu ve sonuç kısmında *Othello*’yu yazarken “Shakespeare’in zihnini 1570-1’teki [Kıbrıs] olaylarının işgal ettiğini” iddia etmektedir (50). Dönemde, Magosa kuşatmasının bir görgü tanığı tarafından yapılmış yorumu için bkz. Nestore Martinengo, *The True Report of the Successes of Famagusta*, trans. William Malim (London, 1572).

⁸¹ Oyun ayrıca Rodos’u olası bir Türk saldırısının hedefi olarak göstermektedir. (1.3.14-35). Osmanlılar tarafından 1522 tarihinde alınan Rodos, Shakespeare seksen yıl sonra *Othello*’yu yazdığı dönemde de Türk egemenliği altında bulunmaktaydı.

⁸² Bkz. McPherson’da “Of Arms and Beards: The Loss of Cyprus and the Myth of Venice” başlıklı bölüm, 75-81.

Şekil 3: Giovanni Francesco Camocio, *Isole famose porti, fortezze, e terre marittime sottoposte alla Ser[eniss]ima Sig[nor]ia di Venetia, ad altri Principi Christiani, et al Sig[nor] Turco...* (Venice, [1574]) 70. Venedikliler Kıbrıs'ı Türkler'e bıraktıklarından hemen sonra basılmıştır; Camocio'nun haritası adanın, içinde orduların saldırı için hazırlık yaptığı Türk bölgelerince çevrelendiğini göstermektedir. Folger Shakespeare Kütüphanesi Koleksiyonu'ndan.

Şekil 4

Şekil 4: Abraham Ortelius'un, *Theatrum Orbis Terrarum* (Antwerp, 1595) adlı eserinden bir detay, 110. sayfayı takip eden harita. Hem Ortelius'un haritası hem de Şekil 4'teki Cenova İncil haritası, Osmanlı İmparatorluğu ve Doğu Akdeniz'in Shakespeare zamanındaki İngiliz okuyucularınca en fazla bilinen kartografik şekilleri arasında yer alıyorlardı. Burada Kıbrıs, Osmanlı İmparatorluğu tarafından çevrilmiş olarak görünmekte, Mısır'dan Küçük Asya'ya kadar olan sahil şeridi, Venedik'i de içine alan Hıristiyan bölgelerini yutmaya hazır bir boğazı andırmaktadır. Folger Shakespeare Kütüphanesi Koleksiyonu'ndan.

Şekil 5

Şekil 5: *Holy Bible* (Geneva, 1560), 69. sayfayı takip eden harita. Bu haritanın çeşitleri, on altıncı yüzyılın ortalarından sonlarına kadar olan birçok İngiliz İncil’inde görülmektedir. Cenova İncil’inin ilk baskısından tekrar üretilen bu özel harita, Eylemler ve Paul’un Romalılar’a ilk mektubu arasında yer almaktadır. Folger Shakespeare Kütüphanesi Koleksiyonu’ndan.

Hıristiyan ve Müslümanlar, İtalyan ve Türkler arasındaki askeri çekişmenin sansasyonel dinamikleri oyunun ilk sahnesinde Iago’nun Roderigo’ya, Othello’yla birlikte “Rodos’ta, Kıbrıs’ta, Hıristiyan ülkeleri, barbar topraklarında” (1.1.29-30) savaştığını anlatmasıyla dramatize edilmektedir. Venedik’teki telaş, Türk tehdidiyle yüzleşen liderlerinin korkusu, oyunun kurgusu içinde soluk kesici aksiyonu oluşturan öğelerdir. Sanki Othello, izleyici kendisiyle tanışmadan Venedik’ten ayrılmış gibidir:

Şu sırada onu şiddetlenen Kıbrıs savaşına yollayacaklar,
Paçalarını kurtarabilmek için onun gibisini pek bulamazlar.

(1.148-52)

İzleyici Othello’yla ikinci sahnede tanıştığında, Düka’nın habercilerinin onu, Brabantio’nun aceleyle yollamış olduğu adamlarından daha hızlı bulunduğunu görmektedir. Kıbrıs’a yönelik Türk tehdidi “oldukça önemli bir şey”dir (1.2.40) ve üçüncü sahnede de Düka’nın acil bir seferberlik ilan edişi yakın gelecekte gerçekleşecek olan bir işgale yapılan vurgu niteliğindedir: “Yiğit Othello, hemen harekete geçeceksiniz / Hıristiyanlığın baş

düşmanı Osmanlılar'a karşı" (1.3.48-49). Türkler'in daha sonra Rodos üzerinden Kıbrıs'a ulaşacakları -"geldikleri rotaya" dönmeleri- niyetlerinin açıklanmasını güçleştirirken, Othello ve Hıristiyan Venedikliler Kıbrıs'ı savunmak için ön safhalara derhal hareket edişleriyle betimlenmektedirler: "Şu anda döndüler geldikleri rotaya, / Niyetleri belli: Açıkta açığa Kıbrıs'a gidiyorlar" (1.3.38-39). Buradaki sözdizimi, asıl yönünün "Kıbrıs olması" nedeniyle ahlaki açıdan tartışmalı bir geri dönüşü çağrıştıran bu manevrayı vurgulayarak, Türkler'in hareketlerine değişken ve tutarsız bir anlam yüklemektedir.

Sahnede hiç yer almamalarına rağmen oyundaki aksiyon sınırlarının hemen ötesinde büyük bir tehdit olarak tasvir edilen Türkler, oyunu görünmez varlıklarıyla çember içine almaktadırlar. İlk sahnedeki savaş için yapılan acil hazırlık, tehlikeli Osmanlı birlikleriyle Othello'nun ordusu arasında yiğitçe bir meydan okuma beklentisinin oluşmasını sağlamaktadır. Venedikliler'in dramatize edilen bu paniği, Türkler'in genişlemesi ve elde ettikleri toprakları kendi inançları doğrultusunda değiştirmesi üzerinde kurgulanmıştır: Oyunda Venedikliler tarafından hissedilen belirli şüpheler (nereye saldıracaklar? Rodos'a mı Kıbrıs'a mı?) İngiltere'de dahi hissedilen korku hisleri taşımaktadır.⁸³

Othello'nun ilk bölümü böylece izleyiciyi, küresel bir alanda geçen (Marlowe'un *Tamburlaine* oyunlarında olduğu gibi), Doğu'nun en büyük despotlarından biri olan İstanbul'un Türk'ünün de içinde olduğu dramatik bir muharebeye hazırlamaktadır.⁸⁴ Oyun daha sonra, I. Sahnede oluşmuş geniş kapsamlı beklentileri boşa çıkararak bir hüsrana havası yaratmaya başlamaktadır. James Colderwood, II. Sahnedeki *cinsel kesintiler* ve *askeri kesintiler* arasındaki uygunluklara dikkat çekmektedir:

"[İzleyici] bir savaş beklentisi içine sürüklenmekte, Othello'nun sonradan bahsettiği şiddetin tüm ihtişamını ve zaferi hissetmeyi sabırsızlıkla beklemektedir. Fakat daha sonra açıklanamayacak bir şekilde Türkler sahne üzerinde görülmeyen bir fırtınada yok olurlar, savaş gerçekleşmez ve izleyici kendisini barışın bu rahat anlarıyla tatmin eder.

...Savaşın etkisi cinselliğin yerini almış, ülke sorunları aile içindeki meseleler ve başka kişilere yönelik bir şiddete dönüşmüştür... Bir anda Desdemona'nın yatak odası, estetik

⁸³ Shakespeare'in Akdeniz'de geçen *Othello*, *On İkinci Gece*, *Kuru Gürültü*, *Hırçın Kız* ve *Yeter ki Sonu İyi Bitsin*'i de içine alan oyunlarındaki aksiyon, Türkler'in bu belirsiz tehdidi üzerine kurgulanmıştır. Bahsi geçen oyunlarda sahne üzerinde görülmeyen bu güç; korsanlık, tutsaklık ve savaş kavramlarıyla birleştirilmiştir.

⁸⁴ Aslında erken modern çağ İngilteresi'nde "Büyük Türk"ün ön plana çıkarıldığı birçok oyun yazılmıştır. Günümüzde hala mevcut olan bu eserlerden bazıları; [Thomas Kyd], *The Tragedie of Solimon and Perseda* (1599), [Greene], *The First Part of the Tragical Raigne of Selimus* (1594), Fulke Greville'in oda oyunları, *The Tragedy of Mustapha* (1609), *Alaham* (ca.1598-1600) ile Thomas Goffe tarafından yazılmış iki oyun olan *The Raging Turke, or Baizet the Second* (1631) ve *The Courageous Turke, Or, Amurath the First. A Tragedie* (1632) adlı oyunlardır. Bkz. Simon Shepherd'in *Marlowe and the Politics of the Elizabethan Theatre* (Brighton, UK: Harvester Press, 1986) adlı çalışmasındaki "Turks and Fathers" başlıklı bölüm, 142-77.

beklentileri tamamlamıştır. Türk kimliğindeki Othello ve Kıbrıs kimliğindeki Desdemona, biçimdeki mükemmelliği sağlayarak herkesi memnun etmektedir.”⁸⁵

Başlangıçta Müslüman Öteki’yle özdeş, hayal kırıklığına uğramış bir erkeğin şiddeti, askeri saldırganlık ve cinsel tecavüz ile Hıristiyan gücüne yönelik Türk tehdidi ve dışı cinsel saflığın kirletilmesi arasında bir bağlantı oluşturarak, dışı Öteki’ye yönelmiştir.

Othello’da, Türkler’in Kıbrıs’ı kuşatmasını ilahi gücün sınırsız hayali engellemektedir. Oyunda, Türk Donanması’nın Kıbrıs’ı işgalini engelleyen fırtına; 1588, 1596, 1597 ve 1598’de İngiltere’yi İspanyol Armadaları’ndan koruyan ilahi fırtınaların kurgusal bir biçimidir.⁸⁶ (“Tanrı rüzgarını savurdu ve dağıldılar”, Elizabeth’in Armada Madalyaları’nda yazılı bir vecizeydi.⁸⁷) Tanrı tarafından kötü amaçlı imparatorluk donanmalarına karşı gönderilmiş fırtına inancı, İspanyol ve Türk güçlerine (Protestan tarih yazınında sık sık, Papa zorbalığı, ahlaksızlık ya da ilahi bir felaket olarak İslam’ın gelişiyle aralarında oluşan tesadüfi bağlantılarla özdeşleştirilen insanlar) yönelik ilahi propagandalarda da bulunmaktadır. Kıbrıs da İngiltere gibi “etrafi çevrilmiş” bir adadır ve Hıristiyan hükmünün kökünü kazımaya meyilli “Doğulu” bir düşmanın zulmüne uğramaktadır.⁸⁸

Fakat Türk şeytanı Shakespeare’in oyunundan bu kadar kolay defedilmemekte, geçici olarak önlenen Türk gücü ve enerjisi daha sonra Hıristiyan toplumunda ortaya çıkmaktadır. Iago’nun tezgahladığı sarhoş kavgası, Othello’yu düğün yatağından “kavga ve dövüşle uyandırmakta” ve ona şu sözleri söyletmektedir:

Türkler’e benzedik de, kendimize mi yapacağız
Tanrı’nın Osmanlı’ya yasakladığını?
Hıristiyanlık aşkına kesin vahşiler gibi hırlaşmayı
(2.3. 151-53)

Bu sözler ilk olarak, “Tanrı”nın ilahi müdahalesinin, Venedik gemilerini korurken Türk gemilerini dağıtarak ve belki de onları yok ederek Venedik donanması yanında olduğunu; ikinci olarak, Türkler’in dinlerinin içki ve kavgayı yasakladığını ve son olarak da Hıristiyan düzeninin İslami şiddet düzenine dönüştüğünü ima etmektedir. Buradaki çok yönlü ironiler, Othello’nun geçirmekte olduğu dönüşümleri sergilemektedir.

⁸⁵ James L. Calderwood, *The Properties of Othello* (Amherst: U of Massachusetts P, 1989), 126-27.

⁸⁶ Filoları dağıtan bu fırtınalar ve Othello ile arasındaki bağlantı için bkz. Bullough, ed. , 7: 213-14.

⁸⁷ Buraya, Garret Mattingly’nin, *The Armada* (Boston: Houghton Mifflin, 1959) adlı çalışmasından aktarılmıştır, 390.

⁸⁸ Bkz. *God’s Obvious Design: Papers for the Spanish Armada Symposium*, Sligo, 1988, P. Gallagher and D.W. Cruickshank, eds. (London: Tamesis Books, 1990) adlı çalışmada F. Fernandez-Armesto’nun “Armada Myths: the Formative Phase” başlıklı bölümü, 19-39; Carol Z. Wiener’in *Past and Present* 51 (1971) içindeki “The Beleaguered Isle. A Study of Elizabethan and Early Jacobean Anti-Catholicism” adlı makalesi, 27-62.

Bu dönüşüm, Hıristiyanlığa özgü ifade tarzıyla lanetlenme ve kurtuluş kavramlarıyla, “şeytani bir tasvir”in hemen hemen her sahnede kullanıldığı bir metinde gerçekleşmektedir.”⁸⁹ Oyunun bu kısmının kökleri, ortaçağdaki ahlak oyunları geleneğinde bulunmaktadır fakat *Othello*’nun bütünündeki ahlak oyunu, ilahi bir komedy olmaktan ziyade bir lanetlenişin trajedisidir ve kötülüğün, Şeytan için bir başka ruh daha kazanmış “yarı-şeytan” Iago’nun zaferiyle bitmektedir.⁹⁰

Desdemona’nın öldürülüşünden hemen önceki sözlerin, Mağripli’nin karısının ruhunun kurtulması için Hıristiyan merhametine yapmış olduğu göndermeler, kendisinin merhametsizliğini göstererek son derece ironik bir hal almaktadır. Othello dindarlık perdesi altına girerek kaygılarını açıklamakta, işleyeceği cinayet için ilahi adaletle başvurmaktadır. Vurgulu bir sesle, “Nedeni, ruhum, aklımdan çıkmamalı nedeni” (5.2.1) diyerek zina yapan kadının infazını haklı çıkarmaya çalışmaktadır.⁹¹ Othello kendisini, ilahi bir cezalandırmanın temsilcisi ve korkunç fakat doğru bir cezayı yerine getiren erkek gururu olarak sunmaktadır: “Yoksa baştan çıkarır daha başka erkekleri” (5.1.6). Kesin bir yanılmazlık içinde olduğunu sanan Othello papaz rolünü oynamaya çalışmakta ve Desdemona’dan günahlarını itiraf etmesini istemektedir. Sakin ve kontrollü bir tavır takınmak için çaba harcamasına rağmen sahne, Desdemona’nın dua bile etmesine izin vermeyerek aceleyle onu boğan Othello’nun kıskançlığının şiddetli öfkesiyle bitmektedir.

Cinayeti bitirdikten sonra Othello tekrar, ilahi bir temsilci ve papaz vaziyetini takınmakta ve: ”Acımasız da olsam, acırım ben” (5.1.88) demektedir. Bu kelimeler, hem Eski hem de Yeni Ahit’deki Tanrı vasıflarını tasvir etmektedir. (Modern seyirciler bu dizede

⁸⁹ Yüzyılımızda *Othello* üzerinde geçen birçok bilimsel tartışma, Othello’nun ahlaki ya da dini “karakteri” hakkında, hakikate uygun olup olmadığına ilişkin soruların ortaya çıkmasına neden olmuştur (belki de bu sorular günümüzde metinsel “karakterin” postyapısal anlayışıyla hükümsüz kılınmışlardır). Örneğin, *Othello*’daki lanetleniş ve “Hıristiyanlık”la ilgili bir tartışma için bkz. Sylvan Barnet, “Some Limitations of a Christian Approach to Shakespeare”, *ELH* 22 (1955): 81-92, S.L. Bethell, “Shakespeare’s Imagery: Diabolic Images in *Othello*”, *SS* 5 (1952): 62-80; Edward Hubler, “The Damnation of Othello: Some Limitations on the Christian View of the Play”, *SQ* 9 (1958): 295-300; Paul N. Siegel “The Damnation of Othello”, *PMLA* 68 (1953): 1068-78 ve Robert H. West, “The Christiannes of *Othello*”, *SQ* 15 (1964), 333-43.

⁹⁰ Bernard Spivak bu modeli, *Shakespeare and the Allegory of Evil: The History of a Metaphor in Relation to his Major Villains* (New York: Columbia UP, 1958) isimli çalışmasında incelemektedir.

⁹¹ Cinayet sahnesindeki dini ifade tarzı ve Othello’nun “merhametli” olduğunu iddia etmesi adeta zinanın cezalandırılmasını yasaklamış olan İsa’nın İncil’deki sözlerinin ironik bir yankısıdır. Aziz John’un 8:1-11’deki son ayetinde: “Ve İsa ona dedi ki; ‘Ne de ben seni kınıyorum: Git ve artık günah işleme’” sözleri okunmaktadır. (*The Holy Bible, Conteyning the Old Testament and the New* [London, 1611], K2). Elizabeth Dönemi’nde “fahişelik ve zina karşısındaki” bir hitabede çeşitli Müslüman toplumlarda sözde zina karşılığında verilecek cezaya gönderme yapılmaktadır: “Eğer Mısır’da biri zina yaparsa kanuna göre bu kişi tüm insanların önünde çıplak olarak binlerce kez kamçılanarak şiddetle cezalandırılmakta, kendisiyle beraber yakalanan kadının da daha sonra herkes tarafından tanınabilmesi, bir fahişe olarak görülebilmesi ve tüm erkekler tarafından iğrenilmesi için burnu kesilmektedir. Araplar arasında zina yaparken yakalananlarınsa kelleleri vurulmaktadır... Türkler arasında bugün dahi, zina yaparken yakalanan erkek ve kadın merhamet gösterilmeden derhal ölümle cezalandırılmaktadır” (*Certaine Sermons appointed by the Queens Maiestie, to be declared and read...* [London, 1595], L3-L4).

ayrıca, İslam inanişında da Allah'ın sıfatı olan esirgeyen ve bağışlayan sıfatlarının bir tekrarını duymaktadırlar.) Mağripli kendisini, Desdemona'nın "günahı" (5.1.53) için insafsız fakat gerekli cezayı ölçüp biçmek için gelmiş "Tanrı'nın felaketi" olarak görmektedir. Hıristiyan ayinin anlamını kendine mal ederek çarpıtması, kanlı eylemini din adına açıklayarak kutsallaştırılışının, korkunç bir yanlışı olarak görülebilmektedir. Burada, Othello'nun dini retoriği izleyiciye, Muhammet'e yönelik, şiddetli ve şehvetli eylemlerini haklı çıkarmak için dini öğretiyi çarpıtarak kullanmış olduğu iddialarını hatırlatmaktadır.

Othello'nun yaşam ve ölüm üzerindeki mutlak bir güce karşı gösterdiği din dışı tavır -ya da küstahlık- Doğulu bir despot veya gaddar bir efendiye dönüşmüş olduğunu göstermektedir.⁹² Burada Othello karakteri, Batılı yazarlarca geliştirilmiş bir klişeye -"Taş yürekli Mağripli" (5.2.247) ya da kanlı Türk'ün özellikle de, aceleyle merhametsiz, keyfi ve vahşi bir "adalete" hükmeden sultan veya köle efendisine- dönüşmektedir. Erken modern çağdaki metinlerde İslam prensleri sık sık gurur ya da sahte din adına şiddetli eylemlerde bulunan, keyfine ve isteğine göre hükmeden bir despot olarak betimlenmiştir.⁹³ Bu tipteki bir klişe karakterin, romans geleneğindeki Mağripli hainlerle ortaçağ tiyatro sahnesindeki tiranlara kadar giden uzun bir tarihi vardır. Othello, "zorba nefrete" (3.3.450) ve kıskançlık dürtülerine yol verdiğinde izleyici onun bir çeşit İslami despota dönüşmüş olduğunu görmektedir.

Bilhassa Desdemona'nın Mağripli tarafından katledilişi izleyiciye, sultan ve zarif Yunan İrini'nin hikayesini hatırlatmaktadır. İslam zulmüne örnek teşkil eden bu masal, erkeklik, askeri "gurur" ve aşık olduğu bir Hıristiyan köleye olan bağlılığı arasında seçim yapmak zorunda kalan bir Osmanlı sultanının (muhtemelen I. Murat ya da II. Mehmet) hikayesini anlatmaktadır. Bu anlatı on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda, en az dört değişik versiyonla Londra sahnesine çıkmış, hem düzyazı hem de şiir halinde basılarak geniş bir insan topluluğuna yayılmıştır.⁹⁴ Bu hikayenin bir versiyonu, Oxford Üniversitesi öğrencileri

⁹² Quarto metninde Desdemona'nın Othello'nun hem efendisi hem de kocası olduğunu söylemesi ve Efendimiz Tanrı kelimesini kullanmasıyla *efendi* kelimesi bu sahnede defalarca kullanılmış olmaktadır. Ölümünden hemen önce Desdemona, Othello'ya beş kez "efendim" demekte ve Emilia ona bu sıfatla on defadan fazla hitap etmektedir. Quarto metninde Desdemona boğulduğu sırada "Oh Tanrım, Tanrım, Tanrım" demekte ve son sözleri "Sevgimi ilet beni seven efendime. Ah, elveda!" (5.2.126) olmaktadır.

⁹³ Heywood'un *The Fair Maid of the West. Or, A Girle worth gold. The first part* (London, 1631) oyunundaki Fas Kralı Mullisheg'in sözleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir:

Eğer dünyadaki Krallar Yarı-Tanrılar olarak adlandırılıyorsa,
Neden buraya dünyevi bir cennet yapmıyoruz?
Yapabiliriz, yapacağız, Tanrımız'ı memnun edebilmek için,
Mekke'li Peygamber'imiz bunun teminatını bize veriyor.

(47)

⁹⁴ Bu anlatının erken dönem İngiltere'deki kökenlerinin baştan başa yeniden yapılandırılması ve tekrar üretilmesi için bkz. Chew (478-90). Köle kız ve sultanın trajik hikayesi George Peele'in kayıp bir eserinde,

tarafından sahnelenmesi için 1613-18 dolaylarında yazılmış Thomas Goffe'un *The Couragious Turke, Or, Amurath the First* adlı oyununda görülmektedir. Goffe'un oyunu standart kurguyu izlemekte fakat Irene ismini Eumorphe olarak değiştirmektedir.⁹⁵ Her ne kadar *The Couragious Turke* daha sonra yazılmış ve Shakespeare'in *Othello*'sundan etkilenmişse de hikaye, Shakespeare oyununu yazmadan önce de bilinenleri anlatmaktadır. *Othello*'nun "Türk" karakterini gösteren, bize Desdemona'yı İslami cinsellik-zorbalığın kurbanı olarak tanıtan; Murat ve *Othello*, Irene/Eumorphe ve Desdemona arasındaki paralellikler, tartışmamdaki önemli noktalaradır.

Büyük ölçüde *Othello*'yu andıran bir sahnede, Murat uyuyan Eumorphe'yi öperek güzelliğinin cazibesine kapılır fakat aynı zamanda, "erkeksi yönetiminin" ona delicesine aşık olmasıyla zayıflayabileceği ve "Hıristiyanlar'ın *Muhammet*'le alay edeceği" düşüncesiyle endişelenmektedir.⁹⁶ Akıl hocası (gizli bir biçimde Murat'ın babasının hayaleti olarak görünen) tarafından kışkırtılan Murat kendisini, Eumorphe'nin onu aldatacağını düşünerek, onu öldürme fikrine ikna eder:

Demek bu yüzden (*Murat*) düşünüyor ki bu kadın,
Narin, fildişi renginden tenini
Bir oda uşağına, bir bulaşıkçıya veya sinsi bir cüceye sunacak:
Ya da bir seyisin dudaklarına yumulmasına izin verecek,
Gizli bir dolap çevirebilir,
Cinselliğe düşkün Murat'ını doyumak için,
Düşüncesindeki kıvrılmış bacaklarından
Bir köle tarafından yakalanarak Cehennem'in dibine atılır!⁹⁷

Daha sonra kumandanlarını ve soylularını, "muazzam" erkek kuvvetin "aşırı şehvet" karşısında direnmesini sağlayan baştan çıkarılmaz gururunun üstüne titrediği kişiyi öldürüşüne şahit olmaları için çağırır.⁹⁸ Bununla birlikte onu öldürmeden önce şahitlerine, onların da bu güzellik karşısında baştan çıkıp çıkmadıklarını sorar:

Şimdi hanginiz (Harem ağası dışında),
Yatakta bulduğu bu mücevhere

("the famous play of *The Turkish Mahomet and Hyrin the fair Greek*"), Goffe'un *The Couragious Turke*, Lodowick Carlell'in *The Tragedy of Osmond the Great Turk* ve Gilbert Swinhoe'nun *The Tragedy of the Unhappy Fair Irene* oyunlarında sahnelenmiştir. (Chew, 483).

⁹⁵ Buradaki alıntılar, Goffe'un 1632 baskısına aittir; kaynaklardaki yorumlar ve tarihlendirilmeleri için bkz. *A Critical Old-Spelling Edition of Thomas Goffe's The Couragious Turke*, ed. Susan Gushee O'Malley (New York and London: Garland, 1979) adlı eserdeki giriş bölümü, 1-73.

⁹⁶ Goffe, *The Couragious Turke*, D2 ve D2.

⁹⁷ Goffe, *The Couragious Turke*, D3.

⁹⁸ Goffe, *The Couragious Turke*, D4-D3.

Şiddetle sarılmak ve oynaşmaktan

Kendini alıkoyabilecek kadar iffetli?⁹⁹

Hepsi ona olan ilgilerini itiraf eder ve hiçbir şeyin kendilerine ait olan bu güzelliği yok edemeyeceği konusunda birleşirler. Bunu duyan sultan aniden, hiddetle bir kılıç kapar ve uyuyan Eumorphe'nin kellesini uçurur. Daha sonra onun kanlı başını kaldırarak adamlarına; “İşte, öpün şimdi onu (kumandanlar) ve yanaklarını okşayın!” der ve ekler: “Şimdi kılıçlarımız dini görevlerini yerine getirsin, / Kesinlikle Hıristiyanlar'ın göğüslerine saplanmalı.../ İlk önce kendisini fetheden, daha sonra hepsini fethedecektir.”¹⁰⁰ Bu öngörüye rağmen, Murat'ın Eumorphe'nin kellesini uçurması kendisine uzun süreli, muzaffer bir saltanattan ziyade ani bir ölüm ve ebedi lanet getirmektedir.

Goffe Sonsözü'nde izleyiciden, Acheron nehri üzerinden ölümler diyarına geçen Murat ve diğer Türkler'in lanetlenişini alkışlayarak onaylamalarını istemektedir:

Batan saltanat kayıklarıyla geçtiklerinde

Karşılığında Türkler'in kara ruhlarını aldığında

Tüm ordu Türkler'in yok oluşunu ister ve umudumuz,

Sizlerin de alkışlarından gelecek güçle onların mahvolmasıdır.¹⁰¹

Büyük Türk “selefleri”ne katılır ve seyirci onun cehenneme yollanışına iştirak etmiş olur.

The Courageous Turke, İngiliz okuyucu ve seyircilerin, Mağripliler ve Türkler'i düşündüklerinde onları, masum kadınları öldürmeyi dini ve askeri bir gurur meselesi haline getiren düşüncesiz, son derece zalim kimseler olarak hayal ettikleri önermesini içermektedir. Hem “cesur Türk” Murat, hem de “soylu Mağripli” Othello, şeytani dişiliğe yönelttikleri erkeksi “cesaret”i sergilemektedir. Her ikisi de, kadınsı cazibe ve dolaplarıyla askeri “erdemler”ini zayıflatacak “lanetli fahişenin” baştan çıkarışına soyluca direndiklerine inanmaktadırlar. Hem Othello hem de Murat, narin dişî cazibelerinin akıllarına sahip olarak kendilerini yöneteceklerini zannetmektedirler. “Aklımı üzerine cila yapabileceğin bir taş mı sandın[?]”¹⁰² diye sormaktadır Murat, Eumorphe'nin boynunu vurmaya hazırlanırken. Buradaki ironi Murat'ın da Othello gibi, bir erkek yandaşı tarafından “aklının çelinmesi”,

⁹⁹ Goffe, *The Courageous Turke*, D4.

¹⁰⁰ Goffe, *The Courageous Turke*, E1.

¹⁰¹ Bu Sonsöz, alıntının yapıldığı *The Courageous Turke*'ün 1632 metninde bulunmamaktadır fakat O'Malley, Goffe'un oyununun özel bir elyazmasından bir suret çıkararak kendi baskısına koymuştur. (171).

¹⁰² Goffe, *The Courageous Turke*, D4.

sevdiği ahlaklı kadından nefret etmesini sağlayarak kendisine ölüm ve lanetleniş getirmesidir. Her iki durumda da dramatik ironi, katilin kendisini lanetleyen ve ölüme götüren kadın düşmanı özelliğini açığa vurmaktadır.

Goffe'un trajedisinde “*Türk krallarına benzeyen fakat siyah olan dört şeytan*”,¹⁰³ “cehennemden” Murat’a bela getirmek ve lanetlenişini haber vermek için sahneye gelirler. Bu şeytani figürler lanetli birer ruhtur ve Othello’yu canlandıran aktör gibi, uyandırdıkları tedirginliği azaltmalarını, sonsuz cezalarını tekrarlamalarını Türk gücüyle birleştirerek, hem Shakespeare’in hem de Goffe’un oyunlarında, siyahlığın rahatsız edici birer tasvirleri olmaktadır.¹⁰⁴ Othello’nun lanetlenişi son sahnede açık bir şekilde gösterilmektedir. Örneğin Emilia’ya göre, (Desdemona’nın beyaz masumiyeti karşısında) Othello’nun siyahlığı şeytani bir lanet işaretidir: “Nee, o meleklerin meleğiye, / Siz de iblislerin en karasisiniz öyleyse.” (5.2.131-32). Shakespeare’in trajedisinin sonunda, Othello’nun ten rengi gözle görülür bir hal almakta, aşırı kıskançlık ateşi ve dumanıyla ruhunun aynasını karartarak manevi bir durumun bedensel işareti olmaktadır.

Son sözlerinde Othello önce ilahi hakim kimliğinden düşmanı Iago’ya döner ve bu düşmanın gerçek yüzünün Şeytan olduğu anlaşıldığında da izleyiciye döner ve onları onurlu maksatları konusunda ikna etmeye çalışır. Bu “dönüş” bir savunma niteliğindedir ve dönüştüğü düşmana hitap etmektedir:

Bir gün Halep’te dolaşırken
Rastlamıştım zorbalık eden sarıklı bir Türk’e*
Bir Venedikli’yi dövüyor, devlete küfrediyordu;
Gırtlığından yakalayıp sünnetli köpeği
Gebertmişim -işte böyle.

(5.2.348-52)

Buradaki ifade tarzı, dairesel bir hançerleme eylemini tanımlamaktadır, Othello vücuduna bakar ve hançeri bağırsaklarına saplayarak vücut ve silah arasında bir daire oluşturur.¹⁰⁵

¹⁰³ Goffe, *The Courageous Turke*, H1.

¹⁰⁴ Bkz. Barthelemy, 4.

* Oyunun Türkçe’ye yapılmış çevirisinde “Where a malignant and a turbaned Turk” dizesi, “Rastlamıştım zorbalık eden bir sarıklıya” olarak karşılandığından, makale için önem taşıyan “Turk” vurgusu korunamamıştır. (ç.n.)

¹⁰⁵ Bu makaleyle ilgili çalışmaları bitirdikten sonra, Julia Reinhard Lupton tarafından yazılmış, *Othello*’daki sünnet olgusu üzerindeki birçok yorumumu tamamlayan ve doğrulayan bir denemeye karşılaştım, bkz. Lupton, “*Othello* Circumsised: Shakespeare and Pauline Discourse of Nations”, *Representations* 57 (Winter 1997); 73-89.

Protestan ahlakına göre sünnet, bir İbrani eylemdir ve Yeni Ahit'in gelmesiyle İsa tarafından feshedilmiştir:

“Yahudiler bu ayini ve eski geleneklerini sürdürerek kalplerinin körlüğünün onları ne kadar inatçı yaptığını göstermektedirler: Türkler de aynı şekilde, aslı esası olmayan hayallerinin gururuyla, deliliklerinin ve boş inançlı mezheplerinin özel bir belirtisi olan sünneti kullanmışlar ve hala da kullanmaktadırlar...”¹⁰⁶

On yedinci yüzyıl İngiliz Hıristiyanları, olgun bir erkeğin İslam'ı seçmesi için sünnet olması gerektiğine inanıyorlardı.¹⁰⁷ Sünnet onların akıllarında, inanç değiştirmenin cinsel bir göstergesiydi, hadım etme, kuvvetten düşürme ve Müslümanlar'ın cinsel aşırılığının belirtisi -erkeklik organının kısaltılması şiddetli şehvetin kesilmesi- olarak algılanıyordu.¹⁰⁸ Othello'nun kendisini kesmesi, inatçı kafirlerden oluşmuş Müslüman toplumunun bir üyesi oluşunun işareti olan sünnet derisinin ritüel kesilişinin tekrarlanmasıdır. “Sünnetli köpeği” gebertmesi, “sarıklı Türk”ü bir çırpıda öldürmesi, kendi sünnetinin bir temsili, “uğursuz” Türkler'in mezhebine geri dönerek inançsız şeytanlarla tekrar birleşmesinin göstergesidir.¹⁰⁹

Oyunun devamlı yinelenen cehennem ve lanetlenişe yönelik göndermeleri, Othello'nun intihar etmesi sonucu ruhunun çekeceği sonsuz acılar üzerinde izleyicinin düşünmesini sağlamaktadır. İntihar etmek bir Hıristiyan için, kesin bir lanet getiren ümitsizlik eylemidir. Desdemona'ya “ruhuna kıymak istemem” (5.2.132) diyen Othello, sonrasında kendi canını alarak, ruhunu öldürerek, Tanrı'nın ölüm ve yaşam arasındaki gücünü gaspetmiştir. Konuya dışarıdan bakıldığında, Othello'nun intiharı Anthony gibi pagan kahramanların geleneklerindeki soylu bir davranış olarak yorumlanabilmektedir fakat ısrarla Hıristiyanlığın ilahi adaletini vurgulayan oyun bağlamında düşünüldüğünde intihar eylemi, sadece onun kafir -gözü kara şiddeti tarafından lanete sürüklenen, kolay öfkelenen bir yaratık-kimliğini doğrulamaktadır.

¹⁰⁶ *The Policy of the Turkish Empire*, 22.

¹⁰⁷ Örneğin bkz. Robert Daborn'un *A Christian turn'd Turke* (London, 1612) oyunundaki sünnet sahnesi, F2-F3. Nicolay'a göre “vaftiz oluştan sünnet oluştan”, Hıristiyanlık'tan Müslümanlığa dönüşenler kendi ruhlarına “sonsuz bir cehennem azabı” (69) getirmektedirler. Kellet, Paul'un Galatians'a yazdığı mektuptaki 5:2 mısrasını metni olarak almaktadır: “Eğer sünnet olursanız, İsa'nın size hiçbir faydası olmaz”, ayrıca hainlere gönderme yaparak; “Hıristiyanlığın temiz kurtarıcı Vaftiz suyundan uzak duranlar, Sünnet'in kanına gitmektedirler” demektedir (1 ve 18).

¹⁰⁸ Heywood'un *The Fair Maid of the West* oyununun sonunda, soytariya benzeyen meyhanecisi Clem aptalca, Mullisheg'in sarayındaki hareme “ağa” olmak istemekte, ancak tam hadım edilmek üzereyken yaptığı deliliği farketmektedir. (Bkz. 60-63, özellikle 61-62). Bu oyunda ve diğer İngiliz metinlerinde Müslümanlığa dönmüş Hıristiyanlara ilişkin betimlemelerde; hadım etme ve sünnet olma, harem ağaları ve “Türk'e dönen” hainler, birbirlerine karıştırılmışlardır. Ayrıca bkz. Shapiro'nun, “The Pound of Flesh” başlıklı bölümünde sünnet olmanın teolojik ve kültürel anlamı üzerindeki yorumları, (113-30).

¹⁰⁹ Belirtilmesi gereken ilginç bir nokta, Halep'te bir Hıristiyan'ın bir Müslüman'ı öldürmesinin cezası ölümdü ve Hıristiyan'ın bu cezadan kurtulmasının tek yolu dinini değiştirmesiydi, bkz. Matar, “Turning Turk”, 35.

Othello'nun intiharından hemen önce ifade ettiği vahim acı ‐Yahuda'nın pişmanlığı‐ olarak da adlandırılabilir. Ve gerçekten de ümitsizliğinde Othello, kendisini ‐aşağılık bir Hintli gibi‐ (Folio metninde [TLN 3658])¹¹⁰ kendisini o sünnetli hainin ölümü ve intihar eylemiyle değerlendirmektedir. Byam'ın vaazına göre Yahuda'nın intiharı, onun lanetlenişini görmek isteyen Şeytan'ın isteğiyle gerçekleştirilmiştir: ‐Evet, biliyorum ki bazıları bize bu pek önemli olayda [son andaki pişmanlığın kurtuluş yolunu açtığını], Şeytan'ın *Yahuda'nın* canını hızla nasıl aldığını anlatıyor, kurtuluş için bir yol olduğunu bilerek, tövbe ederek her şeyi kurtarabilirdi.‐¹¹¹

İngiliz Protestan ‐tövbe etme hitabesi ve Tanrı'yla gerçek uzlaşma‐, ‐sadece şu üç konuda -kalplerinde pişmanlık, ağızlarında itiraf ve çalışma hazzı- tövbe eden kimseler ilahi merhamete sahip olamayacaklardır uyarısında bulunmaktadır.‐¹¹² Hitabede pişmanlık tekrar tekrar, dönme eylemiyle özdeşleştirilmektedir. Doğru tövbe, ‐tüm insanların bizi günahlarımızdan arındıracak olan Tanrı'ya yönelmesi, tekrar yönelmesi‐¹¹³ olarak tanımlanmaktadır. Hitabenin açılış cümleleri, pişmanlığın ‐sonsuz lanetin‐ engellenebilmesi için temel olduğunu belirtmektedir. ‐Dört ana nokta vardır, hangi şeyden dönmeliyiz, kime dönmeliyiz, kime dönüşebiliriz ve tavırlarımızı nasıl TANRI'ya dönüştürebiliriz... *Reuertimini usque ad me,** dedi Efendimiz.‐¹¹⁴ Tanrı'ya dönerek merhametini dilemektense Othello, hitabedeki sözlere aldırış etmemektedir: ‐Tanrı'ya dönmeyen ama yaratıklara, insanların icatlarına ve kendi layık olduklarına dönenler büyük bir hata yapıyorlar.‐¹¹⁵ Yahuda gibi Othello da, kendini yok eden bir *pişmanlık* sergilemekte (doğru *tövbe* ve Tanrı buyruğuna saygıyla itaat etmenin tam ters bir biçiminde) ve Yahuda gibi o da masumiyete olan ihaneti yüzünden lanetlenmektedir.

Lanetlenme, Hıristiyanlar'ın İslamiyet yolunda yürüyen herkes için hayal etmekten hoşlandığı bir yazgıdır. Robert Carr'ın *The Mahumetane or Turkish Historie* adlı çalışmasındaki yorumları İngilizler'in, Tanrı'nın Müslümanlar hakkında hangi yargıya varacağına olan inanışlarının bir örneğidir: ‐Bu zalim sahtekarın yalanlarıyla aldatılmış olan ve onun lanetli fikirlerini takip eden *Müslümanlar*[,] kurtuluşun sonsuz yolundan ayrılıyorlar,

¹¹⁰ Bkz. Roy Battenhouse'un *Shakespeare's Christian Dimension: An Anthology of Commentary*, Roy Battenhouse ed. (Bloomington and Indianapolis: Indiana UP, 1994) içindeki ‐Othello as a Judas‐ başlıklı bölüm, 423-27.

¹¹¹ Byam, 68.

¹¹² *The Second Tome of Homilies*, (London, 1595), Kk6.

¹¹³ *The Second Tome of Homilies*, (London, 1595), Kk2.

* Bana doğru geri getiriliyorsunuz. (ç.n.)

¹¹⁴ *The Second Tome of Homilies*, (London, 1595), Ii3 ve Ii4-Ii5.

¹¹⁵ *The Second Tome of Homilies*, (London, 1595), Ii6.

başları önde cehennem azabı ve sonsuz lanetlenişe doğru sürükleniyorlar...”¹¹⁶ Knolles’a göre, “insanlığın en büyük felaketi, uğursuz bir zamanda doğmuş sahte peygamber Muhammet’in dini” sadece Hıristiyan Kilisesi’ni “perişan etmemiş”, aynı zamanda hepsi lanetlenecek olan, “başları eğik, sonsuzluğa dek yok olacak” çok büyük bir Müslüman kitlesi yaratmıştır.¹¹⁷ Batı Avrupalılar’ın İslam ve Türkler karşısındaki endişesinin bir kısmını, Tanrı’nın gazabıyla yükselen muhteşem güçlerinin aynı şekilde kitlesel bir imha biçiminde bir cezaya çarptırılacaklarına ilişkin görüşleri oluşturmaktaydı. Kellet’a göre aynı yazgı hainler için de geçerlidir: “İsa’ya bağlı kalmayarak, inancınızı bırakarak, vaftiz olurken ettiğin yemini inkar ederek, Türklüğü seçerek, cenneti sattınız, sanat cehenneme döndü ve tek bir bilinç alabildi, dehşetli korku.”¹¹⁸

Türk’e dönen vaftiz edilmiş Mağripli Othello, doğru yoldan tekrar günaha döndüğü için “iki kere lanetlenmiştir.” İslam İmparatorluğu’na karşı bir Haçlı Seferi’ne komuta etmesi için gönderilir, “Türk’e döner” ve içteki düşman haline gelir. Venedik Devleti’ni “karalamış”, Avrupalılar’ın korkunç hayali olan İslami Öteki’ye dönüşmüştür: Othello çirkin bir klişe olmuştur. “Venedik’in soylu Mağriplisi” olan kimliği, kara bir şeytan kimliğine dönerken çözülmekte ve “zalim Mağripli ya da Türk”ün en kötü özelliklerini -kıskançlık, merhametsizlik, inançsızlık, kanunsuzluk ve ümitsizlik- sergilemektedir: Bu feci kimlikle yüzleşen, “korkunç ve iğrenç bir iş” (5.2.202) yapan Othello kendi cezasını verir ve kendisini -dönüşmüş olduğu Türk’ü- öldürerek lanetler.¹¹⁹

Abstract

Daniel J. Vitkus’ turning Turk in Othello: Damnation and conversation of the Moor is a contemporary article which discusses the conflict between the Orient and the Occident in Othello from various angles, such as gender, power, religion, history, as opposed to most of the other articles which analyse Othello from a single perspective, for instance, merely religion, gender or jealousy.

¹¹⁶ Carr, 113.

¹¹⁷ Knolles, “The Avthros Indvction to the Christian Reader”, A4-A6, özellikle A4.

¹¹⁸ Kellet, 16. Samuel Rowland’ın hain korsan Ward için yazmış olduğu hicviye ayrıca İslam’ı seçme ve lanetlenme arasındaki bağlantı üzerinde durmaktadır: “Günahkarların ödülü ebedi alevler olacaktır.” (“To a Reprobate Pirat that hath renounced Christ and is turn’d Turk”, *The Complete Works of Samuel Rownland, 1598-1628*, 3 vols. [Glasgow: R. Anderson, 1880] adlı eserin ikinci cildinde tekrar basılmıştır, özellikle B2).

¹¹⁹